BEVEZETÉS

Diplomamunkám tárgya a nyelvi tájkép áttekintése Nagyszőlősön. Ezen belül a meghatározó ukrán és magyar nyelv használatának megfigyelése, illetve az ezeket befolyásoló tényezők elemzése.

A téma aktualitása abban rejlik, hogy Kárpátalján mindig is számos nyelv és nemzetiség élt egymás mellett. A mindennapi kommunikáció során így természetes, hogy egy kárpátaljai magyar néha olyan szituációba kerül, hogy másik nyelvet, nyelvváltozatot kell használnia a sikeres kommunikáció érdekében.

Ez a nyelvi sokszínűség a 200l-es népszámlálási adatokból is kitűnik: a megyében több mint 100 nemzetiség képviselteti magát, közülük a legnagyobb arányban az ukránok (80,5%), a magyarok (12,1%), a románok (2,6%), az oroszok (2,5%) és a cigányok (1,1%) [Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal, 2003; Molnár - Molnár 2005:20]. Nagyszőlős lakosságának száma megközelítőleg 25 383 ezer. Ebből mintegy 3 633-an vallják magukat magyarnak. [63]. Nagyszőlős etnikailag és nyelvileg mindig is vegyes összetételű város volt.

A téma részletes kifejtése előtt szükséges tisztázni néhány alapvető fogalmat a hazai és nemzetközi szakirodalom alapján: mi az a kétnyelvűség (bilingvizmus)? Milyen típusai vannak? Milyen módjai lehetnek a kétnyelvűség kialakulásának?

Egy táj, területi egység, esetünkben település, nyelvi tájképének jellegét jelentős mértékben befolyásolja a nyelvi jogi helyzet.

Kutatásom két részre osztottam fel. Célként a magyar és az ukrán nyelv használatának, a köztereken való megjelenésének megfigyelésétését, bemutatását tűztem ki.

Az anyaggyűjtés módszere: aktív és passzív módon egyaránt végeztem az anyaggyűjtést. Diplomamunkám második fejezetében képanyag formájában összegyűjtöttem a közterületi feliratokat: helységnévtábla, utcanévtáblák, állami

intézmények és hivatalok névtáblái, hirdetmények és sajtó. A kutatást 2018 nyarán végeztem Kárpátalján, Nagyszőlős közigazgatási területén, majd az eredményeket összehasonlítottam a 2010-ben gyűjtött anyaggal. A vizsgálat csak a köztereken megjelenő, tehát a hétköznapi járókelők által is megtekinthető és látható kiírásokat érintette. Vagyis nem terjedt ki a hivatalos levelezések, pecsétek, űrlapok, tájékoztatók felgyűjtésére. Kérdőíves módszerrel vizsgáltam Nagyszőlős város lakosainak nyelvhasználati szokásait, ezen belül a meghatározó ukrán és magyar nyelv használatát vettem górcső alá, illetve az ezeket befolyásoló tényezőket elemeztem.

A kutatópont bemutatása

a) Nagyszőlős története

Nagyszőlős a történelmi Magyarország legkisebb vármegyéjének, Ugocsának volt a székhelye. Trianon után Csehszlovákia, 1938-ban pár hónapig az autonóm Kárpát-Ukrajna, majd a bécsi döntéssel újra Magyarország része lett. A második világháborút követően Szovjetunió, jelenleg pedig Ukrajna települése. A "tulajdonosváltások" megnehezítették az itt élők sorsát.

Az egykori Ugocsa vármegye területe ma 3 ország, Magyarország. Ukrajna és Románia között van felosztva. A vármegye a Királyi Magyarország északkeltei részén feküdt. A vármegye létrehozása a XIII. századra tehető, a korábbi Borzsova vagy Borsova vármegye területén. 1606- ban a bécsi béke megkötése után Bocskai István erdélyi fejedelem birtokába jutott Bereg és Szatmár vármegyékkel együtt. A szerződés rögzítette, hogy a területek csak a fejedelemre, és annak fiági leszármazottaira szállhatnak. Mivel Bocskainak nem volt fiú utóda, ezért 1606 végén — amikor meghalt - ez a területet is visszaszállt a Magyar Királyságra. Ugyanilyen megállapodást született 1624-ben Bethlen Gábor, illetve 1645-ben I. Rákóczi György erdélyi fejedelem és I. Ferdinánd magyar király között. Véglegesen 1699-ben, a karlócai béke megkötése után került vissza a Királyi Magyarországhoz a terület.

1918-ban a csehszlovák hadsereg megszállta a vármegyét, és Csehszlovákiához csatolta területét, amit aztán az 1920-as trianoni

békeszerződés legalizált. Az I. bécsi döntés után egy része, az 1940-es II. bécsi döntés után az egykori vármegye egész területe újra a magyar állam igazgatása alá került, de a II. világháborút lezáró békeszerződések helyreállították az 1938-as határokat. így az egykori vármegye területét a fent említett három ország között osztották fel. Legkisebb része a mai magyarországi Szabolcs-Szatmár-Bereg megye része. Északi része a mai Kárpátalja három járása "Nagyszőlős, Huszt, Ilosva" között oszlik meg. Déli része pedig a romániai Szatmár megye része, [87].

b) Földrajzi elhelyezkedése

A történelmi Magyarország Ugocsa vármegyéje a mai Nagyszőlősi járás. A járás területe hétszáz négyzetkilométer, székhelye Nagyszőlős, két nagyközség tartozik hozzá (Tiszaújlak és Királyháza) és negyvenkilenc település. Szinte minden település kínál érdekes látnivalót.

Nagyszőlős az Alföldre kilépő Tisza közelében, a Fekete-hegy lábánál terül el, a nagyszőlősi járás központja. Ungvártól, a területi központtól száz kilométerre fekszik, 239 méterre a tengerszint fölött. A városon halad keresztül az Ungvár - Munkács - Szilce - Nagyszőlős, illetve az Ungvár - Munkács - Beregszász - Nagyszőlős - Huszt - Rahó országút. Vasúton is megközelíthető az Ungvár - Csap - Beregszász - Nagyszőlős - Aknaszlatina vonalon. A város fölött emelkedik a Fekete-hegy (568 m). A hegy déli oldala kiválóan alkalmas szőlő termesztésére. A Fekete-hegy a kárpátaljai legek tárházát gazdagítja. Itt található Kárpátalja legmelegebb pontja a Teplica (melegvízű)-forrás. [87]

c) Lakossága, nemzetiségi összetétele

Lakosságának száma megközelítőleg 25 383 ezer. Ebből mintegy 3 633-an vallják magukat magyarnak. [63]. Nagyszőlős etnikailag és nyelvileg mindig is vegyes összetételű város volt. Az itt lakó magyar, ruszin, zsidó közösségek már a múlt században is kétnyelvűek voltak. Az elmúlt évek eseményei új politikai és gazdasági helyzetet teremtettek az egész régióban. A társadalmi viszonyok ilyen nagy mértékű és hirtelen változása szinte azonnal új nyelvhasználati stratégiák létrejöttét eredményezte. Változott az egyes nyelvek tekintélye is.

d) Vallási élete

Nagyszőlősön a magyar lakosság római katolikus vagy református vallású. Mindkét egyház nyelve a magyar. Kis számban vannak görög katolikusok, akik vagy magyarnak vallják magukat, vagy ruszinnak, de teljesen kétnyelvűek és erősen kötődnek a magyar kultúrához. Ők a szovjet rendszerben, amikor a görög katolikus egyház működését betiltották, a római katolikus templomba kezdtek járni vagy nem gyakorolták vallásukat. Számukra jelenleg rendszertelen időközönként magyar nyelvű szertartásokat tartanak. Az egyházi élet 1990 után lendült fel. Újraalakult a nagyszőlősi ferences rendház, ahol magyarországi ferences szerzetesek tevékenykednek, újra egyházi tulajdonba került a XIII. században épült római katolikus templom. Az egyház felügyelete alatt ingyenkonyha működik a város szegényei számára. 1990 óta legális a magyar nyelvű hitoktatás is. Érdekesség, hogy az ukrán-magyar vegyes házasságból született gyerekek többnyire a magyar szülő vallását követik, így a hitoktatóknak gyakran kell sajátos helyzetben helytállniuk, amikor magyarul nagyon gyengén tudó, nem magyar iskolába járó gyereket próbálnak tanítani, az egyházi közösség életébe bevonni.

e) Oktatási intézmények

1990-ben nyílt meg újra Nagyszőlősön az önálló magyar tannyelvű középiskola, mely Perényi Zsigmond nevét viseli, addig a város 8. számú iskolájában működött minden évfolyamon egy magyar tannyelvű osztály. Ezekben az osztályokban mintegy 200 tanuló tanult. Nem is olyan régen a középiskolában még 600 gyerek tanult, mára a szám szinte a felére csökkent. S mindez valószínűleg az új oktatási törvényeknek köszönhető. A magyar szülők is inkább ukrán iskolába íratják be gyermeküket, azzal a reménnyel, hogy a későbbiekben így könyebben tud majd érvényesülni. Nagyszőlősön egy ukrán nyelvű gimnázium és több középiskola is működik. A Bartók Béla Zeneiskola várja a zeneiránt érdeklődő fatalokat.

1. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

1.1. A kétnyelvűség fogalma

A mai napig számos meghatározás született arról, hogy mi is a kétnyelvűség (bilingvizmus, angolul: bilingualism) és kit tekinthetünk kétnyelvűnek.

A kétnyelvűség (bilingvizmus) két nyelv kapcsolatának, két nyelv kapcsolata pedig két etnikum, illetőleg azok tagjai kapcsolatának a közvetlen vagy közvetett következménye. A kétnyelvűség igen összetett, társadalmi és egyéb tényezők gazdag változatosságától meghatározott, sokarcú jelenség [45, 211 o.].

A kétnyelvűségi szakirodalomban fellelhető definíciók tradicionálisan kompetenciaközpontúak Az Értelmező Kéziszótár [40] meghatározása szerint kétnyelvű az, aki két nyelvet egyformán jól használ. Egyesek az anyanyelvi szintű tudást feltételnek tartják, mások a nem anyanyelv „elfogadható szintű" tudásával megelégszenek. A „bloomfieldi örökség" szellemében „két nyelv anyanyelvi kontrollját" [13, 56 o.] váiják el a kétnyelvű egyéntől. Conrad (1988) szerint a kétnyelvűség az egyénnek vagy közösségnek az a képessége, hogy két nyelvet oly szinten birtokol, hogy tetszés szerint váltogathatja őket. A korai meghatározások tükrében Göncz [30, 14 o.] szerint „az ideális kétnyelvű tökéletesen uralja mindkét nyelvet lingvisztikai szempontból, de elsajátította és összehangolta azokat a gyakran különböző viselkedési formákat, szokásokat, amelyek az adott kultúrát jellemzik és a nyelvben sűrítve vannak". A későbbi meghatározások jelentős része szintén a kompetencia oldaláról közelít a kétnyelvűséghez, és azt próbálja meghatározni, hogy az egyén nyelvtudása mikor éri el azt a szintet, hogy kétnyelvűnek lehessen nyilvánítani. A jelenséget ugyanannak a dimenziónak a másik végpontja felől közelíti meg Diebold, amikor a passzív megértést is elegendő kritériumnak tekinti a kétnyelvűség definíciója szempontjából [24].

Dávid Crystal [23, 451 o.] A nyelv enciklopédiája című könyvében így válaszol a Mi a kétnyelvűség? kérdésre: „Az evidens válasz az: amikor valaki

két nyelvet beszél. Ez a meghatározás azonban nem kielégítő: nem foglalja ugyanis magába azokat, akik csak alkalmanként használják az egyik vagy a másik nyelvet, vagy azokat, akik az egyik nyelvet már hosszú évek óta egyáltalán nem használják."

Kit is tekintünk kétnyelvűnek? Azt a személyt tekintjük kétnyelvűnek, aki mindennapi beszédtevékenysége során két nyelvet használ és kétnyelvű környezetben él. [85]

A kétnyelvűségnek máig nincs általánosan elfogadott, a fogalom minden aspektusát átfogó definíciója [30, 12o., 7, 34-40 o., 23, 451 o.]. A nyelvismeret szintjének szubjektív meghatározásából adódó túlzottan szűk, illetve tág értelmezések helyett a Grosjean által megfogalmazott, a nyelvhasználat gyakoriságát [63, 32] és szükségességét hangsúlyozó definíciót alkalmazom: „A kétnyelvűség két (vagy több) nyelv rendszeres használata, kétnyelvűek pedig azok az emberek, akiknek mindennapi életük során szükségük van két (vagy több) nyelvre, és ezeket használják is" [34, 51 o.].

Grosjean a kétnyelvűségről szóló definíciók tucatját áttanulmányozva a bennük fellelhető kritériumok közül az alábbi ötöt vélte a legfontosabbnak:

- az egyén mindkét közösségben anyanyelviként funkcionál;
- folyékonyan beszéli mindkét nyelvet;
- folyamatosan beszél és ír mindkét nyelven;
- mindkét nyelvet rendszeresen használja;
- valamint két különböző kultúrához tartozik [34, 5. fejezet].

A kétnyelvű beszélőközösséghez tartozó kétnyelvű beszelők másodnyelvi ismerete változó. Nem minden kétnyelvű beszelő azonos vagy megközelítően egyforma szinten ismer két nyelvet. Kiss Jenő egyetemi tankönyvében a következőképpen vélekedik a kétnyelvű beszelők nyelvi ismeretének fokáról: „A határainkon túl élő magyarok — nem sok, de nem pontosítható kivételt nem tekintve — immár mindenhol a kétnyelvűségnek alacsonyabb vagy magasabb fokú állapotában élnek. Vannak tehát, akik értik az államnyelvet, de nem beszélik, vannak, akik az államnyelvet kezdő, haladó vagy közepes fokon

beszelik, s vannak, akik az anyanyelvüket és az államnyelvet is egyformán jól beszelik" [45, 212 o.].

A kétnyelvűség-kutatásában gyakran megkülönböztetik egymástól a másodnyelv és idegen nyelv fogalmát [23, 458-459 o.]. Másodnyelv-nek vagy második nyelv-nek a kétnyelvű közösségek anyanyelve mellett használt nyelvet nevezik. Idegen nyelv-nek nevezik ellenben azt a nyelvet, amelyet az egynyelvű közösségek egyes tagjai sajátítottak el és rendszerint sajátos szituációkban használnak [47, 9 o., 48, 27-28 o., 54, 13 o.].

1.2. A kétnyelvűség típusai

A kétnyelvűségnek számos típusa ismeretes [60, 702-707 o.], amelyek arra szolgálnak, hogy a kétnyelvűségen belül különböző alcsoportokat határozzunk meg [30, 15 o.]. Az osztályozás több szempont alapján történhet.

Egyéni szinten a nyelvelsajátítás ideje alapján korai és később kialakult kétnyelvűségről beszélünk. A nyelveket lehet egyszerre (szimultán), vagy egymást követően (szukcesszíve) elsajátítani. A nyelvtudás foka vagy a kompetencia alapján balansz és domináns kétnyelvűséget különböztetnek meg. A nyelvi dominancia az egyik nyelv jobb ismeretét jelenti, a balansz kétnyelvűség elnevezés a két nyelv elvileg megközelítőleg azonos fokú ismeretére utal [30,15-16 o., 45, 213 o.].

A kétnyelvűséghez fűződő szociokulturális attitűdök alapján a hozzáadó (additív) és a felcserélő (szubtraktív) típust különítik el. Additív kétnyelvűség esetén az anyanyelv társadalmi értéke magas, a kétnyelvűség pozitívan hat a kognitív fejlődésre. Szubtraktív kétnyelvűség esetén az anyanyelv leértékelődik a beszélők tudatában, s a kétnyelvűség következményei ilyenkor általában negatívak [31, 70-71 o., 45, 216 o., 7, 192 o.].

A csoporthoz tartozás tudata és a kulturális identitás szerint megkülönböztetik a bikulturális, a monokulturális, az akkulturációs és a dekulturációs kétnyelvűséget [7, 195 o.].

A kétnyelvűség egyéni típusa mellett meg szokás különböztetni az intézményes és a társadalmi vagy közösségi kétnyelvűséget is [78, 78 o., 54, 12 o.].

Az előzőleg említett meghatározások, illetve típusok nagy része az egyéni kétnyelvűségre vonatkoznak.

Közösségi vagy társadalmi kétnyelvűségről azoknak a közösségeknek a kapcsán beszélünk, amelyek tagjai mindennapi beszédtevékenységük kapcsán két-vagy több nyelvet használnak.

Kiterjedése szerint kétoldalú (bilaterális) és egyoldalú (unilaterális) kétnyelvűségről beszélünk. Előbbi akkor áll fenn, ha az érintkező közösségek kölcsönösen elsajátítják egymás nyelvét, utóbbi akkor, ha csak az egyik közösség sajátítja el a másik nyelvét [45, 215 o.].

A kutatásom szempontjából a kétnyelvűség közösségi aspektusai kapnak nagyobb hangsúlyt.

1. 3. A kétnyelvűség kialakulásának módjai

A kétnyelvűségnek számos kialakulási módja lehet. A nyelv enciklopédiája a következőképpen foglalja össze a kétnyelvűség kialakulásának lehetséges okait [23, 449 o.]:

Politika — a megszállásoknak, kitelepítéseknek, más politikai-katonai akcióknak rendszerint közvetlen nyelvi következményeik vannak. Az emberek menekültté válhatnak, és arra kényszerülhetnek, hogy megtanulják a befogadó ország nyelvét. Egy-egy sikeres katonai akció után viszont a bennszülött lakosság kényszerülhet rá, hogy fennmaradása érdekében megtanulja a megszállók nyelvét.

Vallás előfordulhat, hogy jelentős embercsoportok szeretnének letelepedni egy adott területen annak vallási jelentősége miatt, vagy kényszerülnek elhagyni hazájukat vallásuk üldöztetése okán. Mindkét esetben új nyelveket kell megtanulniuk.

Kultúra — egy bizonyos etnikai vagy társadalmi csoporttal való azonosulás vágya gyakran késztet embereket arra, hogy megtanulják az illető csoport nyelvét. A nacionalista tényezők különösen fontosak.

Oktatás — gyakran egy nyelv elsajátítása jelenti az egyetlen utat a tudáshoz. Ezért tanultak az emberek mindenütt a nyugati világban latinul a középkor folyamán, és napjainkban ez motiválja az angol nemzetközi használatát.

Gazdaság — hatalmas embercsoportok vándoroltak egyik országból a másikba, hogy munkát kapjanak, és emeljék életszínvonalukat. Ez a tényező magyarázza leginkább az Egyesült Államok nyelvi sokszínűségét, és egyre növekvő mértékben napjaink Európájának kétnyelvűségét is.

Természeti csapások — árvizek, vulkánkitörések, éhínségek, más katasztrófák gyakran űztek el egész népeket lakhelyükről. Ahol letelepedtek, gyakran egészen más nyelvi környezetbe kerültek.

1.4. A kétnyelvűség típusai a kárpátaljai magyar közösségben

Legelőször Rot Sándor próbálkozott meg a kárpátaljai magyarság kétnyelvűségének tipologizálásával. Monográfiájában (71, 260-261 o.) és egy tanulmányában (72, 188-189 o.) a következő kétnyelvűségi típusokat különíti el Kárpátalján:

(a) szociális részleges magyar-ukrán kétnyelvűség

(b)szociális részleges ukrán-magyar kétnyelvűség

(c) szociális teljes magyar-ukrán kétnyelvűség

(d) szociális teljes ukrán magyar kétnyelvűség

A kárpátaljai magyarság kétnyelvűségének leglényegesebb vonása, hogy kisebbségi kétnyelvűségről van szó. Ez azt jelenti, hogy a közösség első nyelve a magyar, mely jogilag alárendelt helyzetben van az államnyelvhez, az ukránhoz képest, illetve, hogy szociológiai értelemben az ukránok többséget alkotnak Ukrajnában és Kárpátalján is. Másik lényeges vonása, hogy őshonos,

nem pedig emigráns kétnyelvűségről van szó, az utóbbinak számos tekintetben másak a jellemzői (6,7).

Az, hogy a kisebbségi kétnyelvűségi helyzet jellemzi a kárpátaljai magyarság bilingvizmusát, meghatározza az érintkező nyelvek egymásra hatásának mértékét és irányát. Kárpátalján az orosz és ukrán nyelv sokkal jelentősebb hatást gyakorol a magyar nyelvre, mint a magyar rájuk, annak ellenére, hogy természetesen a fordított irányú hatás sem példa nélküli [19, 35 o.].

1. 5. A kétnyelvűség helyzete a kárpátaljai magyar közösségben

Ha a regionális köznyelvi beszélőkön a népességnek azt a rétegét értjük, amely legalább érettségivel rendelkezik, akkor bátran állíthatjuk, hogy a mai Kárpátalján a köznyelvet beszélő magyar lakosság kivétel nélkül két-vagy többnyelvű: anyanyelvén kívül az orosz és/vagy az ukrán nyelvet is ismeri és beszéli valamely fokon, sőt vannak olyan szituációk, amelyekben e két utóbbi nyelv valamelyikének használatára egyenesen rákényszerül. [36] Kárpátalja ezer éven át a soknemzetiségű történelmi Magyarország szerves része volt. Mivel gyakorlatilag a Kárpátok hegyvonulatai a magyar és a (keleti) szláv nyelv—ruszin, ukrán, szlovák, orosz—nyelvhatára érintkezik itt a magyarral.

A kárpátaljaiak szempontjából is gyökeres változást jelentett az 1945. év, amikor is Kárpátalja a Szovjetunió részévé vált. A háború és a sztálini terror által megtizedelt kárpátaljai magyarok körében erősen beindult az asszimilációs folyamat, amelynek egyik állomása a kétnyelvűség kialakulása.

Két, egymással közvetlenül érintkező közösségben akkor alakul ki a kétnyelvűség, ha fejlődésük és a társadalmi-politikai életben játszott szerepük tekintetében körülbelül egyenlő szerepet játszó nyelvek interferálnak. Ha azonban az érintkező nyelvek egyike államnyelv, vagyis fölötte áll a másiknak és erőszakkal teijesztik a másik közösségben, akkor a bilingvizmus elsősorban abban a közösségben teljed, amelynek nyelve az adott időpontban nem államnyelv. Hasonló helyzet állt elő Kárpátalján, amikor a második világháborút

követően a terület lakossága egy olyan néppel került szoros, alárendelt kapcsolatba, amellyel addig közvetlenül soha nem találkozott: az orosszal [1, 107 o.].

1. 6. A kétnyelvűség hatásai

A nyelvek érintkezése jelenti azt a helyzetet, ahol a kontaktusjelenségek lejátszódnak. Azt a nyelvi helyzetet értjük nyelvi kontaktus alatt, amelyben az adott nyelvközösséghez tartozó beszélők rendelkezésére áll legalább két nyelv vagy nyelvváltozat. A világ országai többségének egy hivatalos nyelve van, azonban kevés az olyan ország, amelyben nem élnek nyelvi kisebbségek. Tehát a kétnyelvűség Földünk legtöbb pontján a lehető legtermészetesebb jelenség, hiszen ma is jelentős számban vannak a többnyelvű, többnyelvjárású beszélők, akik természetes módon válnak bilingvissá, nem iskolai oktatás hatására. Beszélhetünk tehát nyelvek közötti kontaktusról, valamint létezik nyelven belüli kontaktus is mely a nyelvjárások és a standard nyelv között jöhet létre.

A nyelvek közötti kontaktus tipikus példája a nyelvi kisebbségeké. Itt többnyire aszimmetrikus befolyásról van szó, a többségi nyelv ill. a standard nyelvváltozat jobban hat a kisebbségi nyelvre ill. a helyi nyelvváltozatra, mint fordítva. Adsztrátumnak nevezi aszakirodalom, ha két különböző nyelv egymásra hatásának olyan módja valósul meg, amikor két nyelv egymás mellett él, hat egymásra, de egyik sem szorítja ki a másikat. A nyelvi kontaktus megvalósulásához nem elég, hogy a beszélők hozzáférjenek a másik nyelvhez vagy nyelvváltozathoz, hanem szükséges, hogy legalább egy részük kétnyelvű vagy kétnyelvjárású legyen.

A kontaktusjelenségeket meg kell különböztetni olyan szempontból, hogy csak egyes esetekben, szituációkban, illetve alkalmilag jelennek meg a diskurzusban, vagy az adott nyelv részévé válnak, állandósulnak.

Az eseti kontaktusjelenségek egyes nyelvhasználati szituációkban valósulnak meg, de nem épülnek be a kontaktusban részt vevő nyelvek rendszerébe. Ide tartozik a lexikális transzfer, amikor a kétnyelvű beszélő egyik

nyelvéből a másikba nyelvi elemek kerülnek át. Ennek egyik manifesztációja a kétnyelvűek kódváltása.

Az alkalmi kontaktusjelenségek nem találhatók meg a kétnyelvű beszélő első vagy második nyelvében sem, de esetenként megjelennek az első nyelvbéli diskurzusban. Az alkalmi kontaktusjelenségek egy része interferenciajelenségnek tekinthető. A nyelvi interferencia két nyelv egymásra hatásának eredményeként jön létre a nyelvhasználó megnyilatkozásában úgy, hogy az egyik nyelv hangtani, nyelvtani, lexikális, stb. síkja hat a másik nyelv megfelelő síkjára. Ezeket a jelenségeket megfigyelhetjük például az idegen nyelvet tanulóknál, amikor az anyanyelv hangjai befolyásolják a tanult nyelv kiejtését, vagy ha az anyanyelvben megtalálható nyelvtani szerkezetet használják a tanult nyelvben, ezzel hibát okozva.

„Az állandósult kontaktusjelenségek azok a nyelvi elemek, amelyek nem találhatók meg az átvevő nyelv egynyelvű variánsában, de megvan a megfelelőjük az átadó nyelvben. Az átadó nyelvből származó kontaktusjelenségek az átvevő nyelv részévé válnak. Míg az alkalmi kontaktusjelenségek nem részei a kétnyelvűek első nyelvének, addig az állandósult kontaktusjelenségek már részei, de nem feltétlenül minden nyelvváltozatnak." [55, 82 o.] Az állandósult kontaktusjelenségeket kölcsönszónak tekinthetjük Ezek a nyelvi elemek beépültek az átvevő nyelv rendszerébe mint fonetikai, morfológiai, szemantikai és stilisztikai szempontból.

1. 7. Kétnyelvüségi jelenségek: kölcsönzés és kódváltás

A nyelvi, etnikai kontaktus természetes velejárója, hogy az együttélés során tanulunk egymástól, átveszünk nyelvi és viselkedési mintákat, nyelvhasználatunkban interferenciajelenségek tapasztalhatóak.

Az interferencia a többségi nyelv elemeinek a kisebbségi nyelv elemeire és formáira gyakorolt egyenes hatása a kétnyelvű egyén beszédében. Azt a folyamatot, amelynek során az interferenciajelenség szervesen beépül a nyelvi rendszerbe, kölcsönzésnek nevezzük [55, 12 o.]. Haugen szerint: „A kölcsönzés

egy nyelv elemeinek egy másik nyelvbeli reprodukciójára tett kísérlet". Az interferencia nyelvi következménye tehát a nyelvi kölcsönzés a nyelvi rendszer minden síkján [51, 20 o.].

A szakirodalom [57, 31 o; 19, 125-138 o.] szerint a szókölcsönzésnek öt típusa van:

Közvetlen kölcsönzés — a másodnyelvi szó közvetlen, vagyis alapvetően eredeti hangalakjában történő átvétele [57, 31 o.]. Például: bulocska 'zsömle'.

Hangalakkölcsönzés - egy szó az első nyelv egynyelvű változataiban is ismeretes, de a kétnyelvű beszélők a másodnyelvre jellemző hangalakban (is) használják. Például: dokument 'dokumentum'.

Hibrid kölcsönszavaknak azokat az összetett szavakat nevezzük, amelyek egyik tagja közvetlen kölcsönszó, a másik tagja pedig első nyelvi szóval van helyettesítve (7, 29 o.). Például: főszesztra (fönővér), povorotnyildámpa (indexlámpa) stb.

Jelentéskölcsönzésről akkor beszélünk, ha egy szó jelentése bővül, új jelentéssel gazdagodik a másik nyelv hatására [6]. Ilyen a kárpátaljai magyar közösségben a fal 'szekrénysor', kimenő 'szabadnap', metodista 'módszertanos'.

A tükörszavak és tükörkifejezések fordítás útján jönnek létre, másodnyelvbeli modell alapján [6]. Ilyen például a: (pénzt) cserél 'vált', (kérdést) felad 'feltesz', (vizsgát) lead 'letesz'.

A kódváltás is kontaktushatásból eredő jelenség. Grosjean meghatározása szerint a **kódváltás**(codeswitching) két vagy több nyelv változó használata egy megnyilatkozáson, vagy társalgáson belül [34, 145 o.].

Trudgill szerint a **kódváltás** (nyelvváltás) „Az a jelenség, amikor kétnyelvű vagy kétdialektusú beszélők két nyelv vagy dialektus között egy beszélgetésen belül oda és vissza váltanak".

A két vagy több nyelvben való lét sajátos nyelvi döntéseket és viszonyulásokat eredményez. Ilyen például a nyelvválasztás, a nyelvcsere és a nyelvkeverés jelensége. A címben feltüntetett kódváltás két vagy több nyelv

váltakozó használatát jelöli [73; 14; 7]; a kód kifejezést a terminus semlegessége és átfogó értelme miatt kívánom használni, kódon tehát olyan rendszert értünk, „amelyet két vagy több fél közötti kommunikációra használnak" [84].

A kódváltás jelensége nem azonosítható a nyelvkeveréssel, ugyanis ez utóbbi nagyobb mértékben függ a nyelvi tudás minőségétől [Hoffmann, 1991], különösen pedig annak hiányosságaitól. így ha egy nyelv elemeit már elsajátította az egyik nyelven, de a másikon még nem, akkor a beszélő a rendelkezésére álló változatot fogja használni. Bár a szakirodalomban sem körvonalazódott pontosan, hogy a kódváltás milyen mértékben tekinthető értékelések, értelmező döntések eredményének, az egyértelmű, hogy a jelenség számos olyan tényező sajátosságának függvénye, mint például a beszélgetés résztvevői, a téma, az életkor, a nem, a foglalkozás, a társadalmi és gazdasági státus, a származás. A többnyelvű közösségekben a kódváltás „a nyelvi kapcsolatok tükrözője" [65], az alapnyelv többször is változhat a téma, a szituáció, vagy a beszédben résztvevő személyek kommunikációs céljainak megfelelően.

A kódváltásnak két fajtája van: a kontextuális és a szituatív kódváltás. A kontextuális kódváltás a beszélő nyelvi ismereteitől, a két nyelvben való jártasságától, a két nyelvhez fűződő attitűdjeitől irányított kódváltást jelent. A szituatív kódváltás ezzel szemben a mindenkori kommunikációs helyzet nem nyelvi körülményeitől, tehát külső okoktól (például a beszédhelyzet megváltozása, a beszédtéma, a partner vagy partnerek cserélődése) meghatározott kódváltás [48, 14 o.]. Néhány szemléltető példa: ha egy kétnyelvű ember egynyelvűvel kerül kapcsolatba, akkor azt a nyelvet választja, amelyiket az egynyelvű beszél (föltéve természetesen, hogy a kétnyelvűnek egyik nyelve az egynyelvű anyanyelve). Ha viszont a kétnyelvű ember kétnyelvűvel kommunikál, akkor a témáról, a kommunikációs helyzettől stb. függően váltogat(hat) a két nyelv között. A kódváltás egyik oka lehet a nyelvtudás foka: a kódváltó azt a nyelvet választja, részesíti előnyben,

amelyiket jobban ismeri (ez a nyelv az ún. preferált nyelv). Szerepet játszhat a kódváltásban a nyelvhez váló viszonyulás. A valamely okból negatív megítélésű nyelvet ritkábban választja a beszélő, mint azt, amelyhez pozitív a viszonya. (Arra is van példa, hogy valamely megrázó negatív élmény után megszólalni sem hajlandók emberek egy adott nyelven.) [45, 210 o.]

Navracsics [65] kutatásai alapján a kódváltás jelensége a kétnyelvű gyermek esetében különböző nyelvi szinteken fordulhat elő. Beszélhetünk fonetikai/fonológiai, morfológiai, lexikai és szintaktikai szintekről. Poplack [69, 135 o.] szerint a nyelvi kódváltás tudatossága függvényében lehet jelöletlen vagy jelzett kódváltás, míg megnyilatkozási színtere alapján mondaton belüli, mondatok közötti és mondaton kívüli kódváltás. A váltást eredményező beszédhelyzetek változatos motiváltságra utalnak [65], mint például: magyarázat, személyessé tétel, témaváltozás jelzése, idézés, az üzenet távolítása, változás az interakció módjában.

A „helyzetnek megfelelő" valamint a „metaforikus" kódváltás kategóriáit különíti el Wardhaugh [84] a beszédkontextus sajátosságaira alapozva. A helyzethez való alkalmazkodásazon kódváltásokra vonatkozik, amelyekben a beszélő csakis a kontextus és nem a beszédszándék vagy a téma szerint választja ki a nyelvi kódot. Az ezt kiegészítő metaforikus kódváltásnak érzelmi háttere van, ugyanis a nyelv kiválasztása, valamint a váltás sajátos színezetet ad a beszélő szándékának. Ezzel találkozunk például formális helyzetből informálisba, hivatalosból személyesbe, komolyból humorosba való váltás esetében.

Kódkeverésről akkor beszélünk (ang. code-mixing), amikor a beszélő oly gyorsan és oly gyakran váltogat két vagy több nyelvet, mondatokon és szerkezeteken belül is, hogy nem lehet megállapítani, melyik nyelven is beszél valójában. A kódkeverés tehát a kevertnyeivűséggel kapcsolatos fogalom. A kódkeverés — egy magyarázat szerint — a kettős identitás kifejezésének a stratégiája, amellyel a beszélő jelzi, hogy modern, jól tájékozott, művelt,

lojális személy, egyszersmind pedig lokálpatrióta, hagyományőrző is [83, 16 o.].

A kárpátaljai magyarok kódváltási szokásaival eddig részletesebben Márku Anita [61], valamint más kutatások kereteiben Csernicskó István [18,19], és Beregszászi Anikó [10] is foglalkozott.

1.8. Nyelvhasználati színterek

Minden kétnyelvű közösségnek megvan a maga írott, vagy íratlan normarendszere, amely többek között azt is meghatározza, hogy milyen helyzetben melyik nyelv használata a megfelelő. Fishman [25, 15-32 o.] „Ki beszél, milyen nyelven, kivel és mikor?" című munkájában azokat a változókat kívánta megragadni, amelyek a helyzetnek megfelelő nyelvhasználatot végső soron meghatározzák:

„A megfelelő használat megköveteli, hogy az elméletileg együtt/egyszerre elérhető nyelvek vagy változatok közül meghatározott típusú alkalmakhoz (kötött) meghatározott típusú témákat megvitató meghatározott beszélői osztálynak megfelelően válasszunk" [25, 19 o.]. Tehát e megközelítés alapján megállapíthatjuk, hogy a nyelvi kódok közötti választást három dolog befolyásolja: ki beszél, kihez és mikor.

A beszédhelyzetek között — nyelvhasználati következményeiket tekintve — hasonlóságok és különbségek vannak, hiszen míg bizonyos beszédhelyzetek hasonló vagy azonos nyelvhasználatot követelnek, addig mások gyökeresen eltérőt. A beszédhelyzeteket típusokba rendezhetők aszerint, hogy azonos vagy különböző nyelvhasználat a következményük, ezen beszédhelyzet-típusoknak a megnevezése a nyelvhasználati színtér (domain).

Kiss Jenő [45, 69 o.] négy fő nyelvhasználati színteret különbözteti meg:

[A forrás Kiss 1995,69]

1. ábra. A fő nyelvhasználati színterek

A nyelvhasználatot elsősorban meghatározó, két alapvető kommunikációs helyzettípus aprivát (familiáris) és a nyilvános (közéleti). A privát nyelvhasználatra jellemző, hogy nemtudatos, tehát nem működik tudatos ellenőrzés, míg a másik típusnál igen. A familiáris szféra (pl.család) a legfontosabb nyelvhasználati színtér, hiszen elsődleges szerepet tölt be a nyelvelsajátításában, ha kisebbségi közösségről beszélünk, akkor megtartásában is [45, 69 o.].

Különböző kutatók különböző közösségekben eltérő számú és típusú színteret vesznek figyelembe. Egyik kiemelkedő kárpátaljai kutatónk, Csernicskó István és az 1996-os kárpát-medencei nagyszabású kutatás résztvevői legalább tizenöt színteret és több alcsoportot különböztet meg [18, 152-161 o.]. Ezek a következők:

1.magánérintkezés (család, szomszédok, játszótér, barátok)

2.közterületek

3.kiskereskedelem, szórakoztató- és szolgáltatóipar

4.közlekedés, posta, távközlés

5.egyesületi tevékenység

a) nemzetiségi szervezetekben

b) egyesületi tevékenység országos szervezetekben

6.egyház

7.egészségügy

8.oktatás

a) nemzetiségi

b) nem nemzetiségi oktatás

9.munkahely

10.államigazgatás

a) helyi

b) regionális(körzeti, járási) és országos

11.bíróság és ügyészség

12.törvényhozás

13.rendőrség

14.hadsereg

15.mozgalmi élet

A nyelvválasztás és kódváltás irodalmában a színtér fogalma mellett egyre többször megjelenik a társadalmi játéktér/küzdőtér kifejezés is. A fogalmat Scotton és Ury [76, 6 o.] vezeti be, s az egyén három alapvető teréről beszél: identitás, hatalmi, valamint tranzakcionális tér. Minden egyes térhez normák együttese társul és mindegyikről rendelkezünk azzal a tudással, hogy az interakcióban milyen az elvárt viselkedés.

A nyelvválasztásra hatással van az adott szituáció is, amelyben az interakció létrejön.

A nyelvhasználati színtér „a tipikus résztvevők, tipikus témák, az ezekhez kötődő tipikus helyszínek alapján próbálja modellálni egy beszélőközösség nyevválasztási normáit" [7, 97 o.].

A releváns nyelvhasználati színterek száma közösségenként eltérő lehet [7, 92-95 o.].

Fishman [26] szerint minden közösségben fellelhetők általános, elvont nyelvhasználati színterek, amelyek olyan társadalmi-kulturális képződmények, amelyek intézményesült formában implicit szabályok szerint rögzítik egy-egy

szituációtípus jellegzetes vonásait. Ezek: a résztvevők, a hely, a téma és a hozzájuk tartozó kód (nyelv, változat). Öt prototipikus nyelvhasználati színteret sorol fel: otthon, barátság, egyház, oktatás, munka [14, 116 o.].

A kárpátaljai magyarok nyevválasztási stratégiáiról a különböző nyelvhasználati színtereken Csemicskó István és a Hodinka Antal Intézet munkatársai végeztek felméréseket. Egy 1998-as felmérés során Csernicskó másféle csoporosítást alkalmazva, három nyelvhasználati színtéren vizsgálta a nyelvválasztási szokásokat: magánszféra, közéleti- és hivatalos színtér. A kapott eredmények alapján a magyar nyelv dominanciája figyelhető meg a magánszférában. A közéleti színtereken három nyelv dominál (magyar, ukrán és orosz). A magyar nyelv használati aránya legkisebb a hivatalos szférában [18; 19, 68-83 o.].

Karmacsi Zoltán a tiszaújlaki lakosok nyelválasztási szokásait vizsgálva szintén hasonló eredményeket kapott: az informális színterektől (család, barátok, vallás stb.) a formális nyelvhasználati színterek felé haladva a magyar nyelv használatának dominanciája fokozatosan csökken az ukrán nyelv használatának javára [19, 74-82 o.].

1. 9. Nyelv és identitás összefüggései

Az etnikai hovatartozás reprezentációjában, az etnikai identitás, illetve az etnikai csoport kohéziójának megőrzésében különösen nagy jelentőséget tulajdonít a szakirodalom az anyanyelvnek mint legfontosabb generáló és megtartó erőnek. Kétségtelen, hogy az azonosságtudatnak nincs általános, egységes modellje. Különféle jellegű identitások vannak, és az identitásnak magának is sokféle, ideológiailag eltérő értelmezése. A különbségek, amelyek mögött történelmi és az adott csoport helyzetéből fakadó okok állnak, abban mutatkoznak meg elsősorban, hogy az adott identitásszerkezetben, identitásmodellben melyik lehetséges tényezőnek van meghatározó jelentősége. Az európai identitások nagy része az állampolgársághoz kapcsolódik. A diaszpóraidentitásnak, amilyen például a zsidó, a tradíció, jelentős mértékben

vallási tradíció a meghatározó eleme. Ezekben az identitásokban kisebb jelentősége van a kommunikatív funkciójú beszélt nyelvnek, mint a hagyományokat őrző és hordozó szakrális nyelvnek.

A Kárpát-medencei magyar identitás az országhatáron kívül nem kapcsolódhat az állampolgársághoz, már csak azért sem, mert az utódállamokban a kisebbségi közösségeknek alárendelt jogi státusuk van („másodrendű állampolgárok"), a többségiek agresszív identitását a kisebbségiek védekező (és részben rejtett) identitással kénytelenek ellensúlyozni. A tradíció ugyan fontos eleme ennek az identitásnak, mivel azonban a magyarok felekezetileg még inkább megosztottak, mint állampolgárság tekintetében, ez a tradíció is — mint egyetlen közös elemhez — az anyanyelvhez kapcsolódik. Ha állampolgári státusát és felekezeti hovatartozását nézzük, a magyar Európa talán leginkább megosztott népe. Ebben a megosztottságban a közös nevező a magyar nyelv, amely annál is inkább betöltheti ezt az identifikáló szerepet, mivel areálisan beépült ugyan a közép-európai nagy régióba, alapvető elkülönítő sajátosságait mégis megtartotta. [67, 92 o.].

A nyelv az etnikai hovatartozás objektív dimenziója, legfőbb ismertetőjegye, a „nemzetiségi mivolt lényege", amely az etnikai hovatartozás határát kijelölő szimbolikus dimenzióként is megjelenik [4; 28; 39]. A közép-keleteurópai régióban a közös nyelv egyúttal minden nemzetmeghatározás központi magva is [16, 21-30 o.]. A nyelvvel kapcsolatos megállapítások történelmi okokból, valamint a kultúrnemzeti koncepcióból következően nem mentesek az ideológiai konnotációktól, s az objektív dimenziót mindkét esetben átmetszik a többség-kisebbség ellentét szubjektív dimenziói. Ezt a helyzetet tükrözik a külső névadás (labelling) és az önelnevezések viszonya, a másik hátrányos megkülönböztetését szolgáló, a névadó érzelmileg meghatározott hetero- és autosztereotípiái [16, 21-30 o.].

Mint ahogyan az már korábban említettük, a kisebbségi lét egyik természetes velejárója a kétnyelvűség. A hagyományostól eltérő módon

alakulnak a közösségi kötődés formái olyan környezetben, ahol az emberek mindennapi élete két nyelv és két kultúra metszéspontjában zajlik. A csoporthoz tartozás tudata és a kulturális identitás szerint megkülönböztetik a bikulturális, a monokulturális, az akkulturációs és a dekulturációs kétnyelvűséget. A bikulturális kétnyelvűség esetében az egyént kettős csoporttudat és kulturális identitás jellemzi. A monokulturális kétnyelvűség ismertetőjegye, hogy az egyik nyelvi csoporthoz tartozás tudata dominál. Akkulturációs kétnyelvűségről akkor beszélünk, ha kialakul a többségi nyelvi csoporthoz tartozás és kulturális identitás. A dekulturációs kétnyelvűség ambivalens a csoport- és identitástudatot jelöl [7, 195 o., 19, 33 o.]. Az identitás elvileg kizárja a kettősséget. Ez részben mégis lehetséges úgy, hogy a fő identitástényezőket mint kötődéseket különítjük el, a részt emeljük az egész szintjére: beszélni lehet valakinek az állampolgári identitásáról, a nemzeti identitásáról, a felekezeti identitásáról stb. Ebben azonban minden esetben van egy domináns elem, az alapidentitás meghatározója. Az ilyen kettősség az alapja az olyan helyzeti konfliktusoknak, hogy Magyarországon ukránnak mondják a kárpátaljai magyarokat. A magyarországi „külső" identifikálás az állampolgárságra vonatkozik, és ez sérti a kisebbségieket, akik számára ez nem elsődleges, hanem járulékos körülmény az önazonosságukban.

Fishman [25] etnicitáselméletében a nyelv nem tudatos tényező, kivéve akkor, ha határmegtartó eszközként szerepel. A nemtudatosság alatt azt érti, hogy a nyelv a hétköznapi beszédaktúsokban önmagában nem értékelt, védett, szeretett és megideologizált valami, hanem kommunikációs eszköz. Közép-Kelet-Európában Fishman állítása pontosan az ellenkezőjébe fordult [12, 126 o.]. A közép-kelet-európai régió nacionalista nemzeteszménye az anyanyelvként és hivatalos nyelvként egyaránt funkcionáló megteremtett irodalmi nyelvet jelölte ki - mondhatjuk napjainkig ható érvénnyel - a nemzeti identitás központi kategóriájának [38]. A nemzetté válás időszakában a birodalmi keretek közé kényszerített, állami határokkal nem rendelkező makroetnikumok és a számszerű kisebbségben élő etnikai csoportok számára egyformán anyanyelvük

jelentette létezésük, önmeghatározásuk, identitásuk bázisát. A nyelv nem a kommunikáció, a hétköznapi beszédaktusok eszköze, elvesztette nem tudatos jellegét, s fő funkcióin — a tudatos határkijelölés, a határmegtartás és ez által az elválasztás- elválasztódás — betöltésén túl óvni, védeni, szeretni való értékké vált. Az édes anyanyelv egyszerre fedte le a nemzetet és a hazát, s zárta ki belőle a „nemzet testébe ékelődött" [79, 45-74 o.], nemzetiségnek elnevezett etnikai kisebbségeket [44]. így az anyanyelvszükségszerűen a kisebbségi etnikumok önmeghatározásában is központi identitás- és reprezentációs kategóriaként jelent meg. A kisebbségi anyanyelv fontosságát hangsúlyozza az az álláspont, hogy az etnikai identitást a származás kizárólagosan az elődök megtartott nyelvével együtt határozza meg, ill. hogy a nyelv önmagában is identitásképző faktor [38].

1.10. Anyanyelvi oktatás és identitás kapcsolata

A nemzeti hovatartozást örököljük, továbbvisszük, ápoljuk és továbbadjuk. Ez a természetes közösség folytonossága, amely biztonságot ad, erős érzelmi kapcsolatokkal bír, segít az optimális önmegvalósításban. A közös származástudat erősít, értékeket közvetít.

Ahogy azt az előbbiekben már említettük az identitásmegőrzés elsősorban a nyelvben való megmaradást feltételezi. A kisebbségi léthez, illetve annak megmaradásához nem az a cél és érdek fűződik, hogy a beszélőik egynyelvűek maradjanak, hanem, hogy használhassák és megtarthassák anyanyelvüket (nem anyanyelvüket is, hanem elsősorban azt). A kisebbségben élő közösség jövője, megmaradása szempontjából lényeges kérdés az anyanyelvű iskolahálózat létének kérdése. Az anyanyelvű iskola az anyanyelvi kultúra, az identitás őrzője és formálója. Az iskola segítségével magas fokon fejleszthető a kétnyelvűség és a kétkultúrájúság, ugyanakkor a legfőbb elindító lehet a többségi társadalomba való beolvadás, az identitásvesztés és ezzel együtt a nyelvcsere útján. Skutnabb-Kangas [77] a következőképpen tipologizálja a különböző kétnyelvűségi oktatási programokat [45, 225-226 o.]. Csoportosítása az oktatás nyelvét, az

oktatás nyelvi és társadalmi célját, a tanulók hovatartozását és az iskolai osztály típusát egyaránt figyelembe veszi.

1. Hagyományos program: a többségi tanulók a többség nyelvén (az államnyelven vagy hivatalos nyelven) tanulnak. Az eredmény: egynyelvűség a többség nyelvén.

2. Nyelvi befullasztási vagy elsüllyesztési program: az egy osztályba járó többségi és kisebbségi tanulók a többség nyelvén tanulnak. Minthogy az utóbbiak államnyelvi ismeretei általában nincsenek a szükséges szinten, a következmények sem a nyelvi, sem az értelmi fejlődést, sem pedig az oktatás eredményességét tekintve nem megfelelőek. Iskolai kudarcaikat a kisebbségi gyerekek saját hibájukként élik meg. Az eredmény: távlati egynyelvűség a többség nyelvén.

3. Elszigetelési program: kisebbségi tanulók alkotják az osztályt, az oktatás nyelve a kisebbségi nyelv, a többség nyelvét gyakran még tantárgyként sem oktatják. Az eredmény: egynyelvű fejlődés a kisebbség nyelvén.

4. Az anyanyelv megőrzését célzó program: az oktatás a kisebbség nyelvén folyik, de a többség nyelvét is tanulják tantárgyként és más iskolai alkalmakon. Az eredmény: megmarad az anyanyelv és hozzáfejlődik második nyelvként a többségi nyelv, azaz: kétnyelvűség.

5. Nyelvi belemerülési program: az oktatási nyelv nyelvileg homogén osztályokban kezdetben kizárólag a kisebbségi nyelv a többségi tanulók számára. Később lép be a többségi nyelv - a tanulók anyanyelve g tantárgyként s tantárgyak oktatási nyelveként. Kanadában honos program. Az eredmény: kétnyelvűség.

6. Átirányítási program: kezdetben két nyelven folyik az oktatás, s amikor a kisebbségi tanulók kellőképpen elsajátították a többség nyelvét, az válik kizárólagos oktatási nyelvvé. A kisebbségi tanulók tanulmányi előmenetele gyenge szokott lenni. Az eredmény: államnyelvi dominanciás kétnyelvűség.

7. Utópisztikus program: két nyelven folyik az oktatás az egy osztályba járó kisebbségi és többségi diákok részére. Akkor eredményez kétnyelvűséget,

ha az a nyelv kap nagyobb támogatást az iskolában, amelyik az iskolán kívül a gyengébb nyelv.

Mindezekből levont következtetésképpen Göncz Lajos így fogalmazza meg a kétnyelvűségi oktatás legfőbb szempontját: „A többségi tanulók kétnyelvűségének kifejlesztéséhez nem szükségszerű, hogy a tanulók első nyelve legyen a tannyelv, mert az az iskola segítsége nélkül is jól fejlődik, a kisebbségi tanulóknak viszont ez szükségszerű, mert első nyelvük az iskola segítsége nélkül nehezen fog megfelelő szintre fejlődni. Minden olyan oktatásban, amely a kétnyelvűséget célul tűzi ki, az alapvető elv, hogy az iskolában annak a nyelvnek kell megadni minden lehetséges támogatást, amelynek az iskolán kívüli kialakulására a szélesebb társadalmi környezetben a feltételek kevésbé megfelelőek" [30: 98 o.].

A kisebbségi közösségek pedagógiai gyakorlatában számos olyan kérdés merül fel, amely a szülőket messzemenő következményekkel járó döntések elé állítja. Ilyen kérdés a tannyelv megválasztása is az iskolába induló, vagy magasabb iskolai fokozatba iratkozó gyereke számára. „A tannyelv megválasztása elsősorban identitásformáló, valamint esélyegyenlőséget növelő hatása miatt fontos. Az identitás (az egyén tudása arról, hogy bizonyos társadalmi csoportokhoz tartozik, és ez számára érzelmi és értékjelentőségű) a megélt tapasztalatok révén alakul ki. így magától értetődő, hogy a választott iskola, annak tannyelve és az, oktatott tartalmak, a tanulók identitásformálásának meghatározó tényezői. A szülő tehát, amikor iskolát és tannyelvet választ gyerekének, döntő módon befolyásolja nemzeti azonosságtudatának alakulását"— vallja Csernicskó István és Göncz Lajos [33, 4-5 o.].

Az iskolai tannyelv-választás kérdésköre rendkívül aktuális és fontos a kárpátaljai magyarság számára, ugyanis az aktuális ukrajnai oktatáspolitikai döntések sok helyi magyar szülőt arra ösztönöznek, hogy ukrán tannyelvű iskolába írassák gyermeküket. Ezek az állam által indított nyílt és burkolt támadások aláássák az anyanyelvi oktatás presztízsét Kárpátalján is. „Ezeknek a

stratégiáknak a hosszú távú eredménye, hogy a kisebbségi szülők közül sokan már nemcsak külső befolyásra, hanem 'maguktól is kezdik úgy érezni', hogy saját korábbi és gyerekeik vélt vagy valós tanulási nehézségei, esetleges rosszabb iskolai előmenetele, korlátozottabb társadalmi és gazdasági mobilitási esélyei közvetlen összefüggésben állnak az anyanyelv ismeretének az egynyelvű többségi beszélőknél alacsonyabb fokával, s minthogy — elképzeléseik szerint — a magyar nyelvű oktatás hátráltatja a többségi nyelv magas szintű elsajátítását, az anyanyelvi oktatást egyre kevésbé érzékelik 'megtérülő befektetésnek', így az szemükben a mobilitás gátjává válik" [8, 64-65 o.].

Szlovákiai társadalomkutatók egyik vizsgálatuk során azt találták, hogy „a homogén magyar származású, magyar tannyelvű általános iskolát látogató, a legjobban magyar nyelven beszélő, nemzetiségileg homogén (magyar) házasságban élő megkérdezettek 99%-a magát magyar nemzetiségűként határozta meg. Amennyiben a homogén magyar származásúak nem magyar tanítási nyelvű alapiskolát látogatnak, 33%-uk szlováknak vallja magát" [3, 382 o.].

Kárpátalján is számos nemzeti identitással kapcsolatos kutatást végeztek már. Egy 2006 folyamán a II. Rákóczi Ferenc Főiskola Hodinka Intézete szervezésében végzett kutatás eredményeit szeretném példaként felmutatni. A kutatás során kiderült, hogy a magyar tannyelvű iskolában végzett magyar anyanyelvűek 95%-a vallotta egyben egyértelműen magyar nemzetiségűnek magát. Azok körében, akik orosz vagy ukrán tannyelvű iskolába jártak, 53% volt azoknak az aránya, akik ukrán vagy orosz, esetleg nem egyértelműen magyar (hanem kettős, vagy többes) nemzetiségűnek vallották magukat [62., 123 o.].

Megállapíthatjuk tehát, hogy az anyanyelvi oktatás a kisebbségben élő közösség megmaradásának alapfeltétele. Hiszen egy nyelv és egy kultúra addig marad fenn amíg használják, amíg lesznek családok, közösségek akik magyarul beszélnek, s amíg lesznek szülők, nagyszülők, intézmények melyek tovább

adják a magyar nyelvet és kultúrát, illetve hangsúlyozzák annak értékét a következő generációnak.

1.11. A nyelvhasználat jogi háttere

Ukrajna nyelvi jogi helyzetét nagyban meghatározza, hogy az ukrán jogrend alapvetően nem a nyelvi, hanem a nemzeti kisebbségeket tekinti jogalanynak. Másrészt nagy mértékben befolyásolja a nyelvi jogokat az, hogy az ország névadó nemzetiségének nyelve csak 1989-ben bvállhatott de jure, s sokak szerint máig nem vált teljes mértékig de faeto az ország államnyelvévé Ukrajna egész területén, s így a politikai és társadalmi elit egy része nem a kisebbségi nyelvek védelmét, hanem az ukránnak mint államnyelvnek a minél erőteljesebb és szélesebb körben való elteijesztését tekinti elsőrendű feladatnak.

Ukrajna Alkotmányának 10., 11., 12., 24., 53., 92., 103., 127., és 148. cikkelye tartalmaz a nyelvekre vonatkozó tételeket.

A 10. cikkely deklarálja, hogy „Ukrajnában az állami nyelv az ukrán", és az állam biztosítja az ukrán nyelv funkcionálását a társadalmi élet minden területén. A következő bekezdés szerint „Ukrajnában szavatolt az orosz és a többi ukrajnai nemzeti kisebbség nyelvének szabad fejlődése, használata és védelme". A cikkely utolsó mondata szerint viszont „Ukrajnában a nyelveke használatát Ukrajna Alkotmánya szavatolja és törvény határozza meg". A 92. cikkely is úgy rendelkezeik, hogy kizárólag Ukrajna törvényei határozzák meg többek között a nyelvhasználat rendjét.

A 11. cikkely általános deklarációkat tartalmaz Ukrajna minden nemzetiségének és nyelvének védelméről, a 24. cikkely többek között a nyelvi alapon való diszkriminációt is tiltja. A 12. az Ukrajna területén kívül élő ukránok nyelvi igényeinek kielégítésére tesz ígéretet. Az 53. rész a nemzeti kisebbségek számára a törvény által megszabott rendben garantálja az anyanyelven való oktatás vagy az anyanyelv tanításának jogát. A 103., 127. és 148. cikkely az államnyelv ismeretétől teszi függővé bizonyos állami tisztségek betöltését (köztársasági elnök, alkotmánybírósági tagság, bírói tisztség).

A szolgáltatások nyelve az ukrán nyelv és a felek által választott egyéb nyelv (17. cikkely). A hivatalos tömegtájékoztatás nyelve az ukrán, illetve lehetőség szerint más ukrajnai nyelvek (33. cikkely). A táviratok, a postai borítékok, csomagok címzésének nyelve az ukrán vagy az orosz. A hivatalos hirdetmények, közlemények, reklámok, plakátok nyelve az ukrán, az ukrán nyelvű szöveg mellett szerepelhet más nyelvű fordítás is (35. cikkely).

Az intézmények, társadalmi és pártszervezetek, vállalatok stb. hivatalos el- és megnevezése ukrán nyelvű, az ukrán nyelvű felirat jobb oldalán vagy alatta szerepelhet a megnevezés más nyelvű fordítása is (38. cikkely) [21].

1.12. A nyelvi tájkép kutatása

A nyelvi tájkép kutatása egyre inkább önálló tudományterületté fejlődik napjainkban [80, 516 o; 51, 28 o.; 52, 13 o.], Kárpátaljai viszonylatban az első összegzés a vizuális térben megjelenő nyelvhasználatról Beregszászi Anikó tollából származik [11]. Tanulmánya arról számol be, hogy Kárpátalja magyarlakta településein milyen formában van jelen a magyar nyelv láthatósága az etnikai megoszlást is figyelembe véve. A kutató azt a következtetést is levonja, hogy a vizuális nyelvhasználat vonatkozásában nem eléggé élnek Kárpátalja magyarok lakta településein a törvény adta lehetőségekkel.

A Hodinka Antal Intézet 2011 és 2012 között már célzott vizsgálatot is folytatott a nyelvi tájkép témakörében, melynek során azokat a magyarlakta településeket célozva meg, ahol az adott nemzetiség számaránya meghaladja az 50%-ot. Ennek egy rövid feldolgozását olvashatjuk Karmacsi Zoltán [42 és 43] írásaiban, ahol főként a település- és utcanévtáblák elemzését végzi a kutató. Ugyanezen gyűjtött anyag feldolgozását tartalmazza Tóth Enikő elemzése négy kisebb beregszászi járási falu vizuális nyelvhasználatnak feldolgozásával [81]. A legtöbb megjelent munkában a települések helyneveinek változatosságáról olvashatunk [22, 317–322 o., Karmacsi 42, 43], ahol összefoglalóan a következő megállapítások érvényesek a régióra:

* Kárpátalja többnemzetiségű településein a település határában többnyire többnyelvű táblákat láthatunk.

*Az etnikumok nyelvén megjelenített településnév legtöbb esetben csak a magyarok lakta településeken jellemző.

*A hivatalos helynévtáblák mellett a magyarok lakta településeken a két érdekérvényesítő szervezet (KMKSZ – Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség és UMDSZ – Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség) által állíttatott táblák is megjelenhetnek, olykor egymás mellett.

*A település kettős érdekérvényesítő szervezetbe való betagozódása esetén településnévtáblák halmozódása jellemző egyes településekre; nem ritka a kettő, három kirívó esetekben a négy helységnévtábla.

*Megjelentek a rovásírással feltüntetett táblák is, rendszerint valamely korábbi táblához illesztve.

*A magyar helységnevek olykor átirattal, transzliterációval kerülnek fel az állami szervek által készíttetett településtáblákra.

A dolgozat felépítéséről

A magiszteri dolgozat bevezető résszel kezdődik, ahol a téma meghatározása, célkitűzés, az anyaggyűjtés és -feldolgozás módszereinek vázolása mellett bemutatom a kutatópont vázlatos történetét is. Ezt követően bemutatom az általam megismert és feldolgozott szakirodalmat, ebben a fejezetben kisebb különítettem el a témának megfelelően.

A második fejezetben az adattár kapott helyett, ahol az alábbi felosztást követve mutatom be a gyűjtött anyagot:

1. Közterületi feliratok
1.1. Helységnévtábla
1.2. Utcanévtáblák
1.3. Állami intézmények és hivatalok névtáblái
1.4. Hirdetmények és sajtó
1.5. Emléktáblák
2. Nyelvhasználati szokások Nagyszőlősön

2.1. Adatgyűjtés

2.2. A kutatás eredményei

2.3. A nyelvek ismerete

2.4. Nagyszőlős nyelvhasználati színterei

2.5. Nyelvhasználat és identitástudat

Ebben a fejezetben táblázatok és diagramok segítik a névanyag rendszerének, a fordítás jellemző tulajdonságainak könnyebb átláthatóságát. A fordításokkal ellátott, illetve csupán egynyelvű táblák esetében az adott felirat fényképét is csatolom. A dolgozat további részében a gyűjtött anyag nyelvi, nyelvhelyességi vizsgálatát végzem el. Itt statisztikát vonok, kitérek arra, hogy fordítják az ott élő nemzetiségek nyelvére a különböző információkat, legyen az állandó jelleggel kitett tábla, amely az intézmény nevét, funkcióját tartalmazza, avagy egy alkalmi felirat/hirdetés. Kitérek továbbá a fordításból adódó jellemző hibákra.

A nagyszőlősi magyar közösség nyelvszociológiai jellemzőinek kutatásához obejktív nyelvi adatokra épülő kérdőives mintavételt végeztem. Az eredményeket összesítettem, elemeztem.

A munkát a következtetések levonásával, a felhasznált szakirodalom jegyzékének listájával, valamint az ukrán és angol nyelvű rezümével zárom.

2. A KÉTNYELVŰSÉG KÖZTEREKEN VALÓ MEGNYILVÁNULÁSA NAGYSZŐLŐSÖN

1. Közterületi feliratok

Kutatásom során elemeztem a közterületeken lévő feliratokat. Ezalatt az utcaneveket, az intézményneveket, a köztéri feliratokat értem. 1996. június 6-án Barcelonában elfogadott Nyelvi Egyetemes Nyilatkozata III. Szakasza 32. cikk 1. pontja kimondja: „Minden nyelvi közösségnek joga van a helységneveket a területre jellemző nyelven használni mind szóban, mind írásban, a magán-, a nyilvános és a hivatalos szférában egyaránt" [49].

A kárpátaljai magyar közösség 1989-ben kezdte gyakorolni ezt a jogát. 1989-ben az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének

képviselőivel, újságírókkal együtt tartott értekezleten elhatározták, hogy a kárpátaljai magyar sajtóban ezentúl magyar nevükön nevezik meg a magyarság által lakott településeket. A kezdeményezés az újságíróktól indult. Szerették volna egységesen használni a településneveket, a közterületi feliratokat. A helységnevek, az utcanevek, intézménynevek és köztéri feliratok nyelvéről jelenleg Ukrajna 1996-ban elfogadott alkotmánya, valamint a máig hatályban lévő 1989-es nyelvtörvény rendelkezik [15]. Ukrajna Alkotmánya kimondja, hogy Ukrajna államnyelve az ukrán nyelv (10. cikkely). Az ukrajnai földrajzi nevek ukrán nyelvűek. Lehetséges továbbá a nemzetiségi többség nyelvén való feltüntetésük is (38. cikkely). Az intézmények, társadalmi és pártszervezetek, vállalatok hivatalos megnevezése ukrán nyelvű, az ukrán felirat jobb vagy bal oldalán, esetleg alatta szerepelhet a megnevezés más nyelvű fordítása is (37. cikkely). A hivatalos hirdetmények, közlemények, reklámok, plakátok nyelve az ukrán, az ukrán nyelvű szöveg mellett szerepelhet más nyelvű fordítás is (35. cikkely).

2.1. Helységnévtábla

1990-ben a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség helyi szervezete két Nagyszőlős feliratú táblát csináltatott és felszereltette azokat a városba vezető négy főbb út közül kettőnél, Beregszász és Huszt felől, a Nagyszőlős közigazgatási határát jelző orosz nyelvű /Виноградово/és a latin betüs/Vinogradovo/táblák alá. 1997-ben a városi tanács új táblákat készítettett, s így már mind a négy irányból magyar nyelvű tábla is jelzi Nagyszőlős közigazgatási határát.

1. kép Nagyszőlős kétnyelvű helységtáblája

2.2. Utcanévtáblák

Nagyszőlős közigazgatási területén 154 utca található. Érdeklődésemre a közigazgatási hivatalban elmondták, hogy minden utcanévtábla megtalálható ukrán és magyar nyelven is.

A Nagyszőlős-vidéki Hírek című járási politikai lap 1996. februári számában megjelent a népképviselők Nagyszőlősi Városi Tanácsának 1996. január 23-án kelt, 6. számú, „A Gorkij park és a város utcái nevének megváltoztatásáról" szóló határozata. Melyben arról van szó, hogy a város utcaneveinek megváltoztatása kapcsán a lehetőségekhez mérten vissza kell adni egykori nevüket. így lett a Gorkij parkból ismét Perényi park, a Marx Károly utcából Kismező utca. A határozat természetesen ukrán nyelven fogalmazták, fordítása az újság magyar szerkesztőinek munkája.

Ma így láthatjuk az alábbi utcanévtáblákat:

Вул. Мала Польова - Kismező ut.

Вул. Тюльпанська - Tulipán ut.

Вул. Копанська - Kopányi ut. (2. számú kép)

Вул. Персікова - Őszibarack ut.

Вул. Яноша Капістрана - Kapisztrán János ut.

Вул. Михайла Лучкая - Mihájlo Lucskaj ut.

Вул. Вчительська - Tanítók ut.

Вул. Цилінна - Cilina ut.

Вул. Певря - Pőre ut.

Вул. Лікарняна - Kórház ut.

Вул. Кооперативна - Szövetkezeti ut.

Вул. Промислова - Ipari ut.

Вул. Черешнева - Cseresznyés ut.

Вул. Космонавтів - Űrhajósok ut.

Вул. Корятовича - Koijátovics ut.

Вул. Лемаковиця - Lemák-tanya ut.

2. kép A Kopányi utca kétnyelvű utcanévtáblája

Az ut. az utca szó rövidítése az ukrán вулиця-вул. mintájára. A magyar helyesírásban az utca szó rövidített alakja az u. alak.

Húsz évvel később, 2016. február 18-án a város polgármestere által elfogadott határozat alapján ismét 15 utca nevét változtatták meg. A Nagyszőlősi Járási Állami Közigazgatási Hivatal honlapján közzétett adatok szerint több mint hatvan utcát neveztek át a városban és a járásban a dekommunizációról (*„A kommunista és nemzeti-szocialista (náci) totalitarista rendszerek elítéléséről Ukrajnában és szimbólumaik propagandájának betiltásáról”*) szóló törvény értelmében 2015. április 9. óta.

Utcanév ukránul 2016 előtt	**Utcanév magyarul 2016 előtt**	**Új utcanév ukránul 2016 után**	**Új utcanév magyarul 2016 után**
вулиця З.Космодем'янської	Zoja Koszmodemjanszkaja utca	вулиця Героїв Майдану	Majdan hősei utca
вулиця Ватутіна	Vatutyin utca	вулиця Кубикова	Kubikov utca
вулиця Котовського	Kotovszki utca	вулиця Митна	Vám utca
вулиця Щорса	Scsorsz utca	вулиця А.Ковача	Kovács Béla utca
вулиця С.Лазо	Szergej Lazo utca	вулиця Європейська	Európai utca
вулиця Пархоменка	Parhomenko utca	вулиця Соборності	Egyetemesség utca
вулиця Димитрова	Dimitrov utca	вулиця Вишнева	Meggyes utca
вулиця О.Кошового	Kosejov utca	вулиця Дружня	Barátságos utca
вулиця Жукова	Zsukov utca	вулиця Севлюшська	Szőlősi utca
вулиця Матросова	Matroszov utca	вулиця Мала	Kis utca
вулиця Черняховського	Csernyehovszkij utca	вулиця Армійська	Hadsereg utca
вулиця Чапаєва	Csapajev utca	вулиця Торгова	Kereskedelmi utca
вулиця Горького	Gorkij	вулиця Студентська	Diák utca
вулиця М.Гречко	Grecsko Marsall utca	вулиця Карпатська	Kárpáti utca

вулиця Зеленяка	Zelenyák utca	вулиця Затишна	Csendes utca

1. **táblázat.** A 2016. február 18-án megváltoztatott utcanevek

Ezek a hivatalos adatok. Én magam is utánna jártam a dolgoknak. Valóban minden utcasarkon megtalálható a kétnyelvű utcanévtábla. Az ukrán felirat alatt magyarul is olvasható az utca neve. (3. kép) Sok helyen azt figyeltem meg, hogy annak ellenére, hogy kitették az új táblákat, a régi is ott maradt. A régebbi táblák pedig csak ukrán feliratosak. Mint már fentebb említettem Nagyszőlős közigazgatási területén 154 utca szerepel. Az utcaneveket elemeztem és három csoportra bontottam. Az első csoportba az ukrán/orosz vonatkozású utcaneveket gyűjtöttem össze, a másodikba a semleges vonatkozásúakat, a harmadikba pedig a magyar vonatkozásúakat. Az első csoportba az ukrán/orosz vonatkozású utcanevek a Szovjetunióhoz, vagy Ukrajnához kapcsolódó írók, költők, kiemelkedő személyek nevei, esetleg történelmi események alapján lettek besorolva. A második csoport, olyan semleges nevű utcaneveket tartalmaz, amelyek sem ukrán / orosz, sem magyar vonatkozással nem rendelekzenek. A harmadik kategória pedig magyar gyökerekkel rendelkező személyneveket foglal magában. A 2010-ben gyűjtött eredményeket az alábbi táblázatban foglaltam össze:

№	Ukrán/orosz vonatkozású	Semleges vonatkozású	Magyar vonatkozású
1	Zoja Koszmodemjanszkaja utca	Győzelem utca	Széchényi utca
2	Partizán utca	Béke utca	Perényi utca
3	Lucskaj utca	Napos utca	Bartók Béla utca
4	Puskin utca	Iskola utca	Szent István utca
5	Pavlov utca	Béke tér utca	Kossuth utca
6	Lomonoszov utca	Orosz utca	Rákóczi utca
7	Kocjubinszkij utca	Fürdő utca	Vajda utca
8	Dorbroljubov utca	Sugár lakótelep utca	Zalka Máté utca
9	Csehov utca	Kopányi utca	Petőfi utca
10	Dosztojevszkij utca	Hegyi utca	Révész utca

11	Handera Ilona utca	Őszibarackos utca	
12	Szuvorov utca	Hegyaljai utca	
13	Piszaijev utca	Zaricsna utca	
14	Kutuzov utca	Váralja utca	
15	Vatutyin utca	Dacsana utca	
16	B. Hmelnickij utca	Cilinna utca	
17	Szahajdacsnij utca	Gyári utca	
18	Kotovszki utca	Királyházi utca	
19	Leszja Ukrajinka utca	Zaliznicsna utca	
20	Gogol utca	Tekeházi utca	
21	Lokota utca	Déli utca	
22	Lev Tolsztoj utca	Egyetértés utca	
23	Scsorsz utca	Függetlenség utca	
24	Osztrovszkij utca	Tisza-melléki utca	
25	Turgenyev utca	Szaszovói utca	
26	Dekabristák utca	Méhész utca	
27	Náhimov utca	Kurta utca	
28	Iljaskov utca	Muskotály utca	
29	Polkov utca	Kijevi utca	
30	Duhnovics utca	Pőre utca	
31	Hrendzsa-Donszkij utca	Téglagyári utca	
32	Gercen utca	Vizes utca	
33	Ohaijov utca	Munkás utca	
34	Belgorodi utca	Fekete-hegy utca	
35	Vakarov utca	Kommunális utca	
36	Szergej Lazo utca	Ifjúsági utca	
37	Micsurin utca	Alkotmány utca	
38	Parhomenko utca	Északi utca	
39	Makarenko utca	Újraegyesülés utca	
40	Dimitrov utca	Barátság utca	
41	Zsukov utca	Szőlős utca	
42	Komarov utca	Sandalij utca	
43	Kurcsatov utca	Epres utca	
44	Koroljov utca	Kismező utca	

45	Kosejov utca	Cseresznyés utca	
46	Onufrij utca	Sport utca	
47	Kárpátalja felszabadításának 30. évfordulója utca	Ukrán utca	
48	Paton utca	Tulipán utca	
49	Proletár utca	Tanítók utca	
50	Cskalov utca	Kórház utca	
51	Iván Franko utca	Állomás utca	
52	Matroszov utca	Ipari utca	
53	Csajkovszkij utca	Medenci utca	
54	Gorkij utca	Török utca	
55	Csapajev utca	Űrhajósok utca	
56	Borkanyuk utca	Zöld utca	
57	Krivulják utca	Uj utca	
58	Majakovszkij utca	Virágos utca	
59	Sevcsenko utca	Csendes utca	
60	Grecsko Marsall utca	Népi utca	
61	Tereskova utca	Március 8. utca	
62	Gagarin utca	Aradi utca	
63	Hincák utca	Akácos utca	
64	Roscsachivszky utca	Mezei utca	
65	Olena Teliha utca	Szövetkezeti utca	
66	Korjatovics utca		
67	Pavlo Ticsina utca		
68	Nyekraszov utca		
69	Repin utca		
70	Viszockij utca		
71	Zelenyák utca		
72	Dovzsenko utca		
73	Lermontov utca		
74	Hicska utca		
75	Csernyehovszkij utca		
76	Május elseje utca		
77	Solohov utca		

78	Lemák-tanya utca		

2. táblázat. Nagyszőlős közigazgatási területén található utcanévtáblák

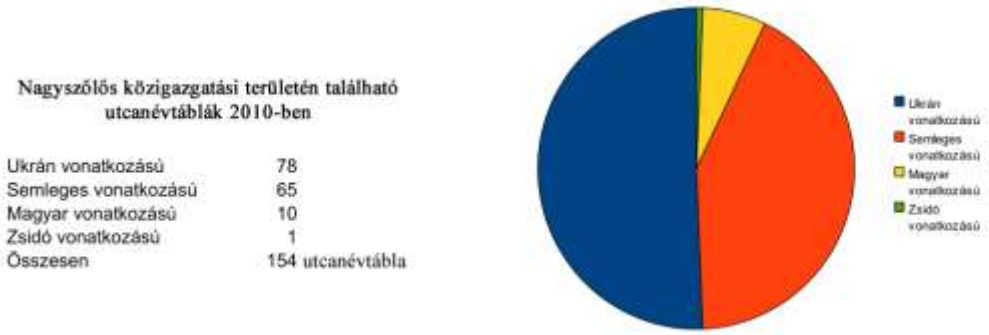

2.ábra. Nagyszőlős közigazgatási területén található utcanévtáblák 2010-ben

A táblázat eredményeit összefoglalva, láthatjuk, hogy az ukrán vonatkozású utcanevek vannak többségben (78), a második helyen a semleges vonatkozásúak szerepelnek, ezekből 65 található. Lényegesen kevesebb a magyar vonatkozású utcanévtábla. Ebből mindössze 10 van. Egy utcanévtáblát találtam, amit egyik kategóriába sem tudtam besorolni, a Leissmann utcát. Ez zsidó vonatkozású.

3. **kép** A Handera Ilona utcanévtábla kétnyelvű felirata

A 2018-ban gyűjtött eredményeket az alábbi táblázatba foglaltam össze:

№	Ukrán/orosz vonatkozású	Semleges vonatkozású	Magyar vonatkozású
1	Majdan hősei utca	Győzelem utca	Széchényi utca
2	Partizán utca	Béke utca	Perényi utca
3	Lucskaj utca	Napos utca	Bartók Béla utca
4	Puskin utca	Iskola utca	Szent István utca
5	Pavlov utca	Béke tér utca	Kossuth utca
6	Lomonoszov utca	Orosz utca	Rákóczi utca
7	Kocjubinszkij utca	Fürdő utca	Vajda utca
8	Dorbroljubov utca	Sugár lakótelep utca	Zalka Máté utca
9	Csehov utca	Kopányi utca	Petőfi utca
10	Dosztojevszkij utca	Hegyi utca	Révész utca
11	Handera Ilona utca	Őszibarackos utca	
12	Szuvorov utca	Hegyaljai utca	
13	Piszaijev utca	Zaricsna utca	
14	Kutuzov utca	Váralja utca	
15	Kovács Béla utca	Dacsana utca	
16	B. Hmelnickij utca	Cilinna utca	
17	Szahajdacsnij utca	Gyári utca	
18	Hadsereg utca	Királyházi utca	
19	Leszja Ukrajinka utca	Zaliznicsna utca	
20	Gogol utca	Tekeházi utca	
21	Lokota utca	Déli utca	
22	Lev Tolsztoj utca	Egyetértés utca	
23	Május elseje utca	Függetlenség utca	
24	Osztrovszkij utca	Tisza-melléki utca	
25	Turgenyev utca	Szaszovói utca	
26	Dekabristák utca	Méhész utca	
27	Náhimov utca	Kurta utca	
28	Iljaskov utca	Muskotály utca	
29	Polkov utca	Kijevi utca	
30	Duhnovics utca	Pőre utca	
31	Hrendzsa-Donszkij utca	Téglagyári utca	
32	Gercen utca	Vizes utca	

33	Ohaijov utca	Munkás utca	
34	Belgorodi utca	Fekete-hegy utca	
35	Vakarov utca	Kommunális utca	
36	Micsurin utca	Ifjúsági utca	
37	Makarenko utca	Alkotmány utca	
38	Komarov utca	Északi utca	
39	Kurcsatov utca	Újraegyesülés utca	
40	Koroljov utca	Barátság utca	
41	Onufrij utca	Szőlős utca	
42	Kárpátalja felszabadításának 30. évfordulója utca	Sandalij utca	
43	Paton utca	Epres utca	
44	Proletár utca	Kismező utca	
45	Cskalov utca	Cseresznyés utca	
46	Iván Franko utca	Sport utca	
47	Csajkovszkij utca	Ukrán utca	
48	Borkanyuk utca	Tulipán utca	
49	Krivulják utca	Tanítók utca	
50	Majakovszkij utca	Kórház utca	
51	Sevcsenko utca	Állomás utca	
52	Tereskova utca	Ipari utca	
53	Gagarin utca	Medenci utca	
54	Hincák utca	Török utca	
55	Roscsachivszky utca	Űrhajósok utca	
56	Olena Teliha utca	Zöld utca	
57	Korjatovics utca	Uj utca	
58	Pavlo Ticsina utca	Virágos utca	
59	Nyekraszov utca	Csendes utca	
60	Repin utca	Népi utca	
61	Viszockij utca	Március 8. utca	
62	Solohov utca	Aradi utca	
63	Dovzsenko utca	Akácos utca	
64	Lermontov utca	Mezei utca	
65	Hicska utca	Szövetkezeti utca	

66	Lemák-tanya utca	Kubikov utca	
67		Vám utca	
68		Európai utca	
69		Egyetemesség utca	
70		Meggyes utca	
71		Barátságos utca	
72		Szőlősi utca	
73		Kis utca	
74		Kereskedelmi utca	
75		Diák utca	
76		Kárpáti utca	
77		Csendes utca	

4. táblázat. Nagyszőlős közigazgatási területén található utcanévtáblák

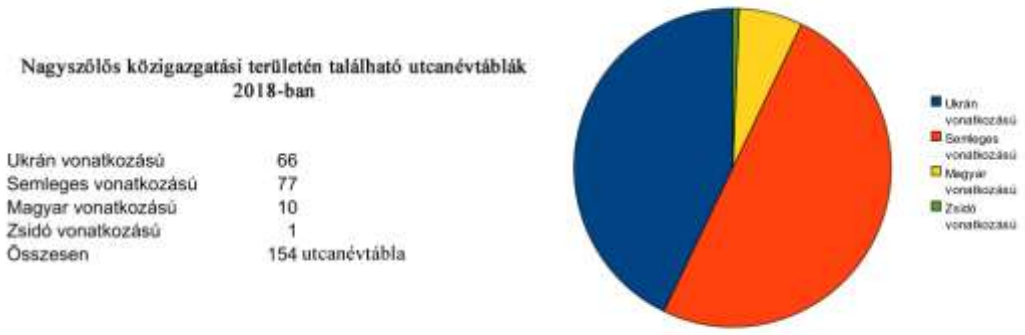

3. **ábra.** Nagyszőlős közigazgatási területén találhatóutcanévtáblák 2018-ban

A fenti táblázatot összehasonlítván a 2010-ben gyűjtött adatokkal, láthatjuk, hogy a 2016-ban tizenöt „átkeresztelt" utcanév az ukrán/orosz vonatkozású részből lett átnevezve. A 15 utcából 12 semleges vonatkozású nevet kapott, 3 pedig ismételten ukrán vonatkozásút. Magyarázatként le kell, hogy irjam, hogy a magyar nemzetiségű Kovács Bélát, aki a hegyi gyalogsági dandár lövészeként hunyt el a terrorellenes hadművelet területén, miért az ukrán vonatkozású utcanevekhez soroltam. Ennek az az oka, hogy posztumusz

Nagyszőlős díszpolgára címmel tüntették ki. Tehát nem magyar származása miatt neveztek el róla utcanevet, hanem azért mert hősi halált halt.

4. kép A Dovzsenko utca táblája kétnyelvű felirata

5.

2.3. Állami intézmények és hivatalok névtáblái

Kutatásom során az is érdekelt, hogy az állami intézmények, hivatalok névtáblái milyen nyelven olvashatók. Ezért ennek is utánajártam. Elősször is a közigazgatás névtábláját néztem meg, ahol az alábbi két nyelven volt feltűntetve a közigazgatás neve:

Україна

Закарпатська область

Виноградівська районна державна адміністрація

Ukrajna

Kárpátontúli Terület

Vinohragyivi Járási Állami Közigazgatás

A Nagyszőlősi Járási Tanács névtáblája a 1. kép alatt látható. Megfigyelhetjük, hogy magyarul „Vinohragyiv"-nek van írva Nagyszőlős. Ez azért van, mert a város vezetősége nem kérte a helységnév visszaállítását

Nagyszőlősre. így a közigazgatási hivatalban mindenütt Vinohragyiv névforma szerepel.

5. kép A Vinohragyivi Járási Tanács névtáblája

Україна

Виноградівська міська рада

Виноградівського району Закарпатської області

Ukrajna

Vinohragyivi Város Tanács

Vinohragyivi járás

Kárpátontúli Terület

A művelődési osztály névtábláján csak ukrán nyelven szerepel a hivatal neve. (6. kép)

6. kép. A Nagyszőlősi Művelődési Osztály egynyelvű névtáblája

Виноградівська районна державна адміністрація

Архівний відділ

A Vinohragyivi Járási

Állami Közigazgatás

Levéltári osztály

7.kép. A Nagyszőlősi Idősek és Rokkantak Otthona egynyelvű névtáblája

Csak néhány példát soroltam itt fel, de így is láthatjuk, hogy nem minden osztályt tartanak nyilván a közigazgatási hivatalban, valamint a hivatalos helyeken ukrán és magyar nyelven egyaránt.

A közigazgatási hivatal után, megnéztem az oktatási intézmények névtábláját is. Lássunk néhány példát.

Elsőnek említeném az oktatási és tudományos dolgozók szakszervezetének névtábláját, mely csak egy nyelven informál, ukránul. Ezt láthatjuk a 8. képen.

8. kép Ukrajna Oktatási és Tudományos Dolgozói Szakszervezetének névtáblája

Továbbá a Nagyszőlősi Járási Állami Közigazgatás Oktatási Osztályának névtábláján sincs feltűntetve a hivatal magyar neve. (9. kép)

9. kép A Nagyszőlősi Járási Állami Közigazgatás Oktatási Osztályának névtáblája

Lássunk néhány olyan intézménynevet, ahol mindkét nyelven mutat a névtábla:

Міністерство освіти України

Мукачівський технологічний інститут

Факультет підготовки молодших спеціалістів

м. Виноградів

Ukrajna Oktatásügyi Minisztériuma

Munkácsi Technológiai Főiskola

Ifjabb szakembereket kiképző fakultás

Nagyszőlős

Україна

Міністерство освіти

Загальноосвітня

школа ступенів

№3 ім. Жігмонда

Перені

м. Виноградів

Ukrajna

Közoktatási

Minisztérium

Nagyszőlősi 3. Számú

Perényi Zsigmond Középiskola

Nagyszőlős, Kárpátalja

України

Міністерство культури

Виноградівська музична школа

ім.. Бели Бартока

м. Виноградів

Ukrajna

Művelődési Minisztérium

Nagyszőlősi Bartók Béla Zeneiskola

Nagyszőlős

A felsorolt példák azon intézményeket tükrözik, ahol van magyar vonatkozása az oktatásnak. Nagyszőlős többi középiskolájának névtáblája csak ukrán nyelvű. Tehát ahová több nemzetiségű gyerekek, fiatalok járnak, ott igyekeztek kétnyelvű táblákat kitenni.

A városi telekkönyvi hivatal, az anyakönyvi hivatal, a gyermekek iskolán kívüli foglalkoztatásával foglalkozó osztály, a Nagyszőlősi Járási Állami Vetőmag Osztály, a Csapi Vámhivatal Vinohragyivi Vámőrségének (10. kép) névtáblája csak ukrán nyelven szerepel.

10. kép A Csapi Vámhivatal Vinohragyivi Vámőrségének névtáblája

Kutatásom során ellátogattam a járási poliklinikára is, ahol pozitív eredményeket tapasztaltam. Minden rendelő ajtaja mellett kétnyelvű feliratú tábla van kifüggesztve, amelyen szerepel a szakorvos neve és a fogadási rend is. 2010-ben szinte mindenütt ugyanazt a hibát véltem felfedezni: „ü" betű helyett csak „u" betűt használnak. Példának okáért „munkaszüneti" nap helyett „munkaszuneti" napot használnak. De ugyanez figyelhető meg a napoknál is „hétfő" helyett „hetfo"-1 olvashatunk. Ez valószínűleg a számítógépes szövegfelszedésnél történő hiba miatt lehet, mert nem volt magyar nyelv telepítve a számítógépre. A szakorvosi rendelőintézetből átmentem a járási kórházba, ott is ugyanezt tapasztaltam, hogy bár magyar nyelvű kiírás is található, de az ékezetes betűk innen is hiányoznak. 2018-as adatok alapján a 10. képen is látható módon korigálva lettek a fentebb említett hibák. Viszont, családi orvost írtak a családorvos helyett.

11. kép A Nagyszőlősi Járási Klinika családorvosának kétnyelvű táblája

A magyar politikai pártok névtáblái két nyelven kétnyelvűek, az alábbi két képen láthatjuk (12. és 13. kép):

12. kép A KMKSZ Nagyszőlősi Középszintű Szervezetének névtáblája

13. kép Az UMDSZ Nagyszőlősi Járási Szervezetének névtáblája

Az ukrán politikai pártok névtáblája csak ukrán nyelven szerepelt vizsgált időszakban.

2.4. Hirdetmények és sajtó

Szeretnék kitérni Nagyszőlős két nyelven is megjelenő hetilapjára. (11. kép) A Novini Vinohragyivscsini ukrán nyelvű lap 1945. december 16-tól jelenik meg. Abban az időben még Sztálinszkij Prápor néven jelent meg, elsősorban az események alakulásáról, az újításokról, az első eredményekről számolt be. Mindössze 2 oldal volt. Később Prápor Kommunizmu (Kommunizmus zászlaja) címmel látott napvilágot a lap. Nehéz feltételek közepette kézi szedéssel készült, s ugyanilyen kezdetleges módon indult nyomtatása is. Idővel a járási lap 4 oldal teljedelemben került az olvasók kezébe, változott a cikkek témája, javult a nyomdai kivitelezés minősége, új rovatok jelentek meg. Az ukrán olvasók időrendi sorrendben Mikola Packan, Mihajlo Jurcsenko, Mihajlo Kicskovszkij, Anna Bidzilja, Volodimir Dancsuk, Malvin Szavinec és Vaszil Kis főszerkesztők munkájának köszönhetően mindig frissen informáltak voltak a járásban végbemenő társadami, politikai

eseményekkel kapcsolatban. A Nagyszőlős-vidéki Hírek járási társadalmi-politikai lap magyar nyelven 1957. március 27-től jelenik meg. Juhász Lajos volt az első magyar kiadásért felelős szerkesztőhelyettes. Őt követte sorban Ljubka Emma és Sztankó Margit. Nekik köszönhető az, hogy a járás lakossága anyanyelvén olvashatja a járás társadalmi-politikai kiadványát, mely tudósításokat közöl az országban, a Kárpátalján és a közvetlen környezetünkben történt eseményekről. A helyi lakosság kedvesen csak „kis újságnak" nevezi. A szerkesztőség ukrán részlegében az újságírók megírják a cikkeket, a magyar részlegen pedig folyamatos fordítás folyik, hogy a magyar olvasó is tájékoztatva legyen a hírekről anyanyelvén.

14. kép A Nagyszőlős-vidéki Hírek névtáblája

Megfigyeltem azt is, hogy milyen nyelven tesz ki hirdetéseket a lakosság. Legyen szó bármiről, akár ház eladásáról, akár egyéb termékről az esetek 98%-ban csak ukrán nyelven írnak. Az első példát a 15. képen láthatjuk. A figyelmeztetést kitevő háztulajdonos nem gondolt arra, hogy mi történik, ha csupán magyar nyelvet ismerő sofőr parkol le a kapuja elé. A hirdetmény szövege ugyanis ezt jelenti: „*Az autót a kapuba ne tegyék, mert leeresztem a kereket, majd ne haragudjanak*”. Mindezt kárpátaljai ukrán nyelvjárásban leírva.

15. kép Figyelmeztetés egy kapun

Hasonló jellegű felhívás található Nagyszőlős egyik autószervízében is: *„Лиш поникати 50 грн.*”, mely szintén kárpátaljai ukrán nyelvjárásban íródott és az alábbi a jelentése: „*Csak megnézni 50 hrivnya*”.

Megkérdeztem 30 embert, hogy ha hirdetne valamit, akkor azt milyen nyelven tenné Nagyszőlősön? A megkérdezett emberek vegyes korosztályúak voltak és nem csak városi lakosok, hanem a járás falvainak polgárai is. A válaszok nem voltak meglepőek. 25 válaszadó egyértelműen azt mondta, hogy ha hirdetne, azt csak ukrán nyelven tenné, mivel csak így lát esélyt arra, hogy a hirdetésére valaki is felfigyeljen. A maradék öt megkérdezett polgár azt felelte, hogy, bár nem beszéli az államnyelvet, de ha olyan helyzet adódna, hogy el szeretne adni valamit, akkor megkérné egy ismerősét, hogy fordítsa le a hirdetni való szöveget ukránra és így ragasztaná ki a hirdetőtáblára. Tehát a válaszadók 100%-a csak ukránul hirdetne Nagyszőlősön. A város utcáit járva megfigyeltem a hirdetőtábákat is. Ez alapján tudom azt mondani, hogy a 100 megvizsgált hirdetőtábla közül, mindössze 12-n szerepelt kétnyelvű felirat, valamint a 100-ból 25 hirdetmény orosz nyelven volt megfogalmazva.

6. ábra Hirdetőtáblák Nagyszőlősön

Az esetek túlnyomó részében csak ukrán nyelven láthatjuk a feliratokat. A 16. kép erre nagyon jó példa.

16. kép Játékbolt Nagyszőlősön

Találtam viszont olyan kétnyelvű táblát, melyiken bár szerepelt az adott iroda neve magyarul is, de helytelenül. A 17. képen láthatjuk, hogy az „y"-on helyett „d"-t használnak, az „ü" helyett pedig „ú"-t.

17. kép Ügyvédi iroda Nagyszőlősön

A 17. kép alapján felmerül a kérdés, kik fordíthatták le így az iroda nevét? Mert a magániroda mellett található az állami is (18. kép), ahol a felirat helyes.

18. kép Nagyszőlősi Ügyvédi Iroda névtáblája

2.5. Emléktáblák

Nagyszőlősön az emléktáblák, szobrok felirata az esetek többségében kizárólag ukrán nyelven szerepel . Perényi Zsigmond, valamint Bartók Béla (19.kép) mellszobra alatt kétnyelvű felirat található.

19.kép Bartók Béla mellszobra

20. kép Kovács Béla emléktáblája Nagyszőlősön

Kovács Béla hősi halált halt magyar nemzetiségű katona emléktáblája a Nagyszőlősi 1. számú Középiskola falára van kifüggesztve, viszont annak ellenére, hogy magyar gyökerekkel rendelkezik, az emléktábla csak egy nyelven – magyarul szerepel. Nagyszőlős nem nemzetiségi többségű város. A

helységnév, a város utcáinak, az intézményeknek és hivataloknak hivatalos neve a törvénynek megfelelően ukrán nyelven van feltüntetve. De hála a nyelvtörvénynek, mely megengedi, hogy két nyelven szerepelhessenek a közterületi feliratok, így Nagyszőlősön az ukrán nyelv mellett magyar nyelvű feliratot is láthatunk. Sajnos, az utcaneveket és közintézményneveket magyarul általában alig tudó kétnyelvű hivatalnokok alkották. A város polgármestere magyar nemzetiségű. A magyar lakosság értékeli a város vezetése részéről megnyilvánuló igyekezetet.

3. NYELVHASZNÁLATI SZOKÁSOK NAGYSZŐLŐSÖN

3.1. A nyelvválasztást befolyásoló nyelvi jogi helyzet

A kárpátaljai magyarság kétnyelvűségének leglényegesebb vonása, hogy őshonos alárendelt kisebbségi kétnyelvűségről van szó. Ez alatt azt értjük, hogy Ukrajnában és Kárpátalján is szociológiai értelemben a magyarság kisebbségben van a többségi nemzethez, az ukránhoz viszonyítva, és a magyar nyelv jogilag alárendelt helyzetben van az ukránhoz képest [19, 35 o.; 14, 153 o.].

Az orosz nyelv (a volt Szovjetunió nem hivatalos "államnyelve") az ukrán mellett szintén többségi nyelvnek tekinthető, a mai napig jelentős befolyással bír a hivatalos és közéleti szférában.

Ukrajna számos törvényt fogadott el, amelyek széls nyelvhasználati jogköröket biztosítanak minden ukrán állampolgárnak, a kisebbségnek is, és lehetőséget adnak arra, hogy regionális szinten a kisebbség nyelve is használható legyen az államnyelv mellett a közigazgatásban. Viszont nem fogalmaznak egyértelműen a törvények, és ezért a jogértelmezés nehéz [10].

A nyelvekre vonatkozó tételeket Ukrajna Alkotmányának 10., 11., 12., 53., 92., 103., 127. és 148. cikkelye tartalmazza.

Az alkotmány 10. cikkelye szerint "Ukrajnában az állami nyelv az ukrán", viszont előírja azt is, hogy "ukrajnában szavatolt az orosz és a többi

ukrajnai nemzeti kisebbség nyelvének szabad fejlődése, használata és védelme”.[21]

A 92. cikkely alapján kizárólag Ukrajna törvényei határozzák meg többek között a nyelvhasználat rendjét, a 24. cikkely említést tesz a nyelvi alapon való diszkrimináció tiltásáról. [21]

3.2. Adatgyűjtés

A nagyszőlősi magyar közösség nyelvszociológiai jellemzőinek kutatásához objektív nyelvi adatokra épülő kérdőíves mintavételre volt szükség.

A kérdőív nagyrészt A magyar nyelv a Kárpát-medencében a 20. század végén című nemzetközi kutatási program (témavezető: Kontra Miklós) kérdőíve nyelvhasználati szokásokra vonatkozó kérdéseit tartalmazza (az eredeti kérdőívet lásd a program megjelent köteteinek függelékében [18, 32, 55]). A kérdőív zárt és nyílt kérdéseket egyaránt tartalmaz. A kölcsönelemek kutatáshoz indirekt módszert alkalmaztam, melynek célja körülírással tudatosítani az adatközlővel, hogy miről is szeretnénk hallani [45, 41 o.]. Kérdéseim rövi definiciókból álltak, melyeket magam fogalmaztam. Az így nyert adatokat dolgoztam fel.

Adatközlőimet a rétegezett mintavétel szabályai alapján választottam ki [45, 34 o.], melynek lényege, hogy a város különböző korú, nemű, iskolázottságú rétegének képviselője részt vegyen a vizsgálatban.

60 adatközlővel dolgoztam, akiket életkoruk, nemük és iskolázottságuk alapján arányosan választottam ki.

Életkoruk alapján három csoportot határoztam meg: 18 és 35 év közötti, a 30-55 év közötti, illetve az idős 55 év fölötti korosztályt. Valamennyi korcsoporthoz 20-20 adatköüzlőt választotta, akiket nemek szerint szintén arányosan (10 férfi, 10 nő) osztottam további csoportokra. Az egyes generációkat képviselő adatközlői csoportok életkora közötti különbség legalább 17 év, ami lehetővé teszi, hogy az egyes generációk ne mosódjanak egybe. Végzettségüket tekintve 25 középiskolai végzettséggel rendelkezik, 12 szakközépiskolát vagy technikumot végzett és 23 megkérdezett személynek

felsőfokú befejezett végzettsége van. Vallási tekintetben reformátusnak 20-an, római katolikusnak és ortodoxnak 15-15-en, görög katolikusnak pedig 10-en vallották magukat. A 60 megkérdezett személy közül kicsit több, mint a fele valotta magát magyar nemzetiségűnek (33 megkérdezett). Adatközlőim közül 45-en tartják anyanyelvűknek a magyart. 25 nőtlen / hajadon, 26 nős / férjezett, 4 elvált és 5 özvegy személy töltötte ki a kérdőívet, ezek közól 28-nak van gyermeke.

3.3. A kutatás eredményei

Arra a kérdésre, hogy tanult-e az iskolában ukrán nyelvet, a válaszadók 100%-a igennel válaszolt. Ami az orosz nyelvet illeti, a 60 adatközlő közül 35-en tanultak oroszt az iskolában. A fiatalabb generáció már csak ukrán nyelvet az iskolában. Az 1989-ben megszületett nyelvtörvény 27. cikkelyével (Az Ukrán Szovjet Köztársaság Törvénye az Ukrán SZSZK-beli nyelvekről) magyarázhatóak az ukrán és orosz nyelv ismerete közötti kólönbséget. Az említett cikkely kimondja, hogy „Az Ukrán SZSZK általános iskoláiban az ukrán és az orosz nyelv oktatása kötelező”. Az ukrán oktatást kötelezővé tették minden ukrajnai, tehát a kárpátaljai iskolákban is [Beregszászi-Csernyicskó-Orosz 2001:85-86]. Az orosz nyelvet viszont nem kötelező tanítani 1991-től. A fiatalok orosz tudásának alacsony foka azzal magyarázható, hogy a megkérdezett korosztály már nem tanulta az iskolában kötelező tantárgyként az orosz nyelvet, s azt csak közvetlen környezetétől tanulhatja, sajátíthatja el.

3. 3. 1. A nyelv(ek) ismerete

A kárpátaljai magyarok mindennapi kommunikációs helyzeteikben három nyelv és azok változatai közül választhatnak. Vannak helyzetek, amikor a magyart, máskor az ukrán vagy az orosz nyelvet használják A többségi nyelv(ek) ismerete, sok esetben nem ismerete, vagy épp nem megfelelő szintű használata olyan helyzeteket teremtenek, amelyek körülszövik kisebbségi létünk mindennapjait, befolyásolják önképünket és nemzetképünket is.

A nyelvek ismeretét vizsgáló kérdésnél a válaszadók hét szintű skálán jelölhették be nyelvtudásuk fokát. (Az anyanyelvi szintű nyelvismerettől, egészen addig, hogy sehogy sem beszéli a nyelvet.)

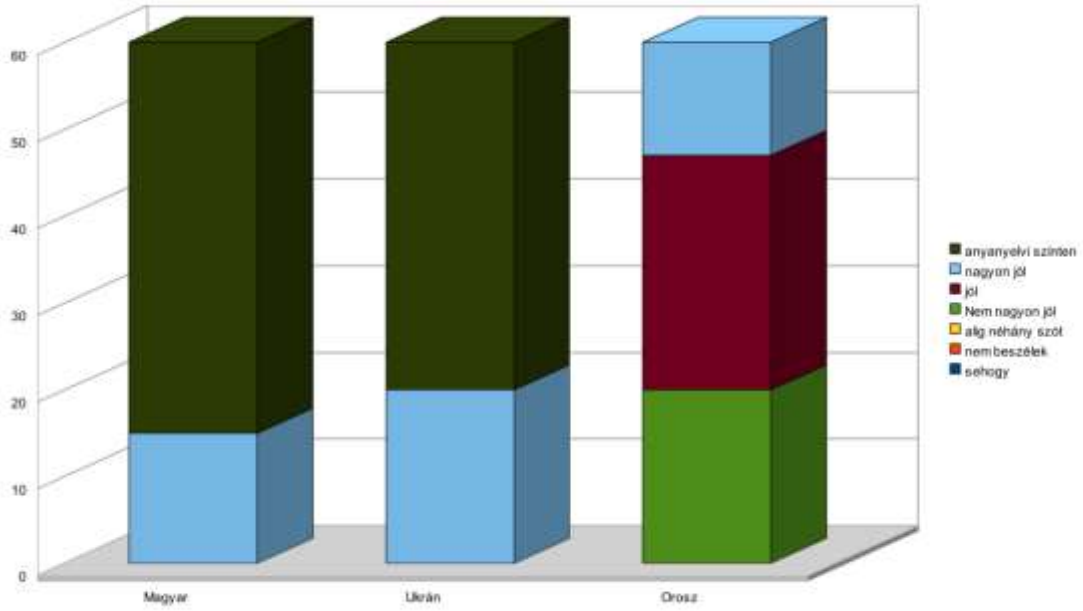

4.ábra A nagyszőlősi lakosok nyelvtudása saját bevallásuk szerint (N=60)

Ahogy az 4. ábra is mutatja 45 adatközlő anyanyelvi szinten, 15 adatközlő nagyon jól beszéli a magyar nyelvet. Anyanyelvi szinten 40 adatközlő beszél ukránul, illetve 20 megkérdezett beszél nagyon jól. Orosz nyelven 13-an beszélnek nagyon jól, jól 27-en, 20 adatközlő nem nagyon jól beszél. Mint láthatjuk több adatközlő is anyanelvi szinten beszéli a magyar (45 adatközlő), mind az ukrán (40adatközlő) nyelvet.

Ha részletesebben megvizsgáljuk a kérdést és korcsoportokra bontva szemléljük meg az eredményeket, megfigyelhetjük, hogy nagy az eltérés a különböző korosztályok nyelvismereti szintje között (lásd 1. táblázat)

	Magyarul			**Összesen**	**Oroszul**			**Összesen**	**Ukránul**		
Korcsoport	**I.**	**II.**	**III.**		**I.**	**II.**	**III.**		**I.**	**II.**	**III.**
Anyanyelvi szinten	15	10	20	**45**	-	-	-	**0**	16	14	10
Nagyon jól	-	-	-	**0**	-	-	13	**13**	9	10	1

Jól	6	9		**15**	11	5	1	**17**	-	-	-
Nem nagyon jól	-	-	-	**0**	10	6	4	**20**	-	-	-
Alig néhány szót	-	-	-	**0**	4	3	3	**10**	-	-	-
Nem beszélek, csak értek	-	-	-	**0**	-	-	-	**0**	-	-	-
Sehogy	-	-	-	**0**	-	-	-	**0**	-	-	-

4. **táblázat**. A nagyszőlősi lakosok nyelvtudása (N=60)

Ukrán tudásukat az I. korcsoportba tartozók közül 16-an anyanyelvi szintűnek érzik, a magyart pedig 15-en. A II. korcsoportba az ukrán nyelvet anyanyelvi szinten beszélők száma 14, a magyart 10. A III.-ban az arány 10 az ukrán és 20 a magyar nyelvet anyanyelvi szinten beszélők száma. Nagyon jól oroszul a III. csoportban 13-an beszélnek, ukránul az I. csoportban 9-en, a Il.-ban 10-en, a III-ban egy ember beszél. Jól magyarul az első korcsoportban 6-an beszélnek, a másodikban 9-en, oroszul az elsőben 11-en, a másodikban 5-en, a harmadikban 1. Nem nagyon jól tud oroszul az I csoportban 10, a n.-ban 6, a III-ben 4 válaszadó. Alig néhány szót tud oroszul az első korosztályban 4 személy, a másodikban és a harmadikban 3-3. Az adatközlők válaszaiból láthatjuk, hogy a magyar és az ukrán nyelv anyanyelvi ismerete igen magas. Az orosz nyelvtudás mondható a leggyengébbnek, hiszen itt 10-en vannak akik alig néhány szót tudnak csak oroszul, illetve anyanyelvi szinten senki sem beszél oroszul.

Arra a kérdésemre, hogy melyik nyelvet használja gyakrabban a 60 válaszadó közül 50 az ukrán nyelvet választotta, 6-an pedig azt, hogy közel egyforma gyakorisággal használja, mindkét nyelvet, s csupán 4-en használják többet a magyar nyelvet. Az I. korcsoportba tartozó adatközlők mind a húszan az ukrán nyelvet használják többet.

3. 3. 2. Nagyszőlős nyelvhasználati színterei

Kiss Jenő a következőképpen fogalmazza meg a beszédhelyzet és a nyelvhasználat kapcsolatát: „A beszélők élethelyzetek komplexumaiban élik nyelvi életüket is, s a nyelvhasználatukat (is) élethelyzeteik együttese irányítja elsősorban" [45, 66 o.]. Minden nyelvi közösségnek megvannak a maga írott és íratlan viselkedési normái. A kárpátaljaiak, ezen belül a nagyszőlősiek számára is — mint bármely kétnyelvű beszélőközösség számára — köztudott, hogy mikor melyik nyelvet kell, lehet és szabad használni.

A család és a közvetlen környezet a nyelvhasználat fontos színtere, hiszen az egyén érzelmileg ehhez a közeghez kötődik a legszorosabban, illetve ebben a közegben érik már gyermekkorától kezdve az első nyelvi és szociológiai hatások.

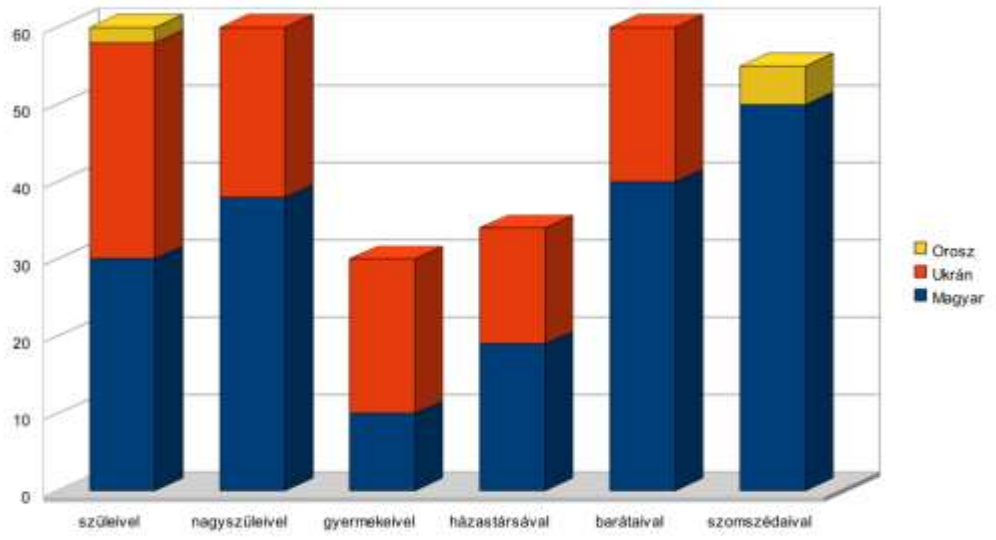

5. ábra. A nagyszőlősiek nyelvhasználata a családban és közvetlen környezetükben (N=60)

A szüleivel történő kommunikáció során a magyar nyelvet 30 adatközlő, az ukrán nyelvet pedig 28 megkérdezett személy használja. A nagyszülőkkel való kommunikáció során 38 a magyar, 22 megkérdezett az ukrán nyelvet használja. Míg házastársukkal 19-en beszélnek magyarul, addig gyermekükkel csak 10-en. 20 személy beszél gyermekeivel és 15 házastársával ukrán nyelven. Barátaival 40 és szomszédaival 20 adatközlő beszél magyar nyelven, míg 50 megkérdezett

használ ukrán nyelvet és 5 orosz nyelvet, miközben szomszédaival beszélget. A válaszok között azt is megfigyeltem, hogy egy-egy válaszadó több nyelvet is használ a barátaival, illetve a szomszédaival való beszélgetés során. De ez az eredmény elenyésző.

Az adatközlők válaszai alapján megállapíthatjuk, hogy a nagyszőlősi lakosok a családi kommunikációban mindkét nyelvet használják. Barátokkal való érintkezésben megoszlik az arány a magyar és az ukrán nyelv között.

A szóbeli nyelvismeret mellett fontos az írásbeli nyelvismeret, vagyis tud-e az adatközlő írni-olvasni az adott nyelveken (lásd 6. ábra).

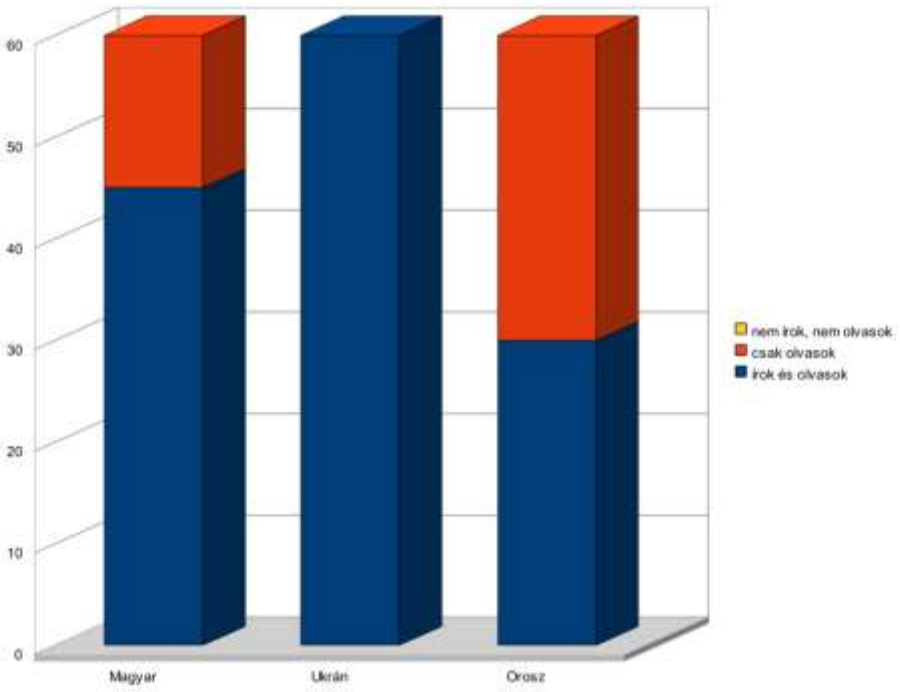

6. ábra. A nagyszőlősi lakosok írásbeli nyelvtudása (N=60)

Magyar nyelven 45 válaszadó ír és olvas és 15 adatközlő jelölte meg azt, hogy csak olvas. Míg orosz nyelven a 30 válaszadó ír és olvas, addig az ukrán nyelvnél ez a szám 60. Orosz nyelven 30 adatközlő csak olvas. Itt láthatjuk azt, hogy az ukrán nyelvet minden válaszadó ismeri, hiszen ír és olvas rajta. A magyar nyelv ismerete is magas, magasabb, mint az oroszé.

Magánlevél írására a magyart és az ukránt használja az adatközlők legnagyobb része (54- 50 AK), szinte egyforma arányban. A hivatalhoz címzett levelet minden válaszadó ukránul uja. S ha feljegyez magának valamit, akkor azt anyanyelvének megfelelően teszi.

Az adatközlők újságot és folyóiratot is főleg ukránul olvasnak (50 AK), de emellett 25 és 22 megkérdezett magyarul és oroszul is olvas. A település lakosai hozzájutnak mind a magyar, mind pedig az egyéb nyelvű sajtótermékekhez. A szépirodalmi olvasmányok nyelve fele-fele arányban megoszlik a magyar és az ukrán között, oroszul csak 2 olvas. Imádságos könyvet 40-en ukránul ovasnak és 35-en magyarul. Ez azt bizonyítja, hogy néhány válaszadó mindkét nyelven olvassa az ilyen jellegű kiadványokat. Egyéb nyomtatvány (hivatalos irat, szerződés, használati utasítás stb.) olvasásakor 35 válaszadóm használja ukrán nyelvtudását, illetve 18 és 31 megkérdezett teszi ezt orosz és magyar nyelven is.

A válaszadók 100%-a néz magyar adásokat a televízióban. Az adatközlők szintén 100%-a néz ukrán tv-csatornákat. A Petőfi Rádiót 21-en hallgatják, s ezt a D. és ül. korcsoportból inkább. Az I. csoportra jellemző válaszok rádióhallgatás terén a Class FM és a Rádió 107 volt. Előbbi magyar, utóbbi ukrán nyelvű adásokat sugároz.

A televízió magyar és ukrán adásait gyakorlatilag minden válaszadó nézi, de sokan néznek oroszul is különböző műsorokat. A filmek mellett az adatközlők nagy arányban követik nyomon ukrán nyelven az aktuális híreket és az időjárás jelentést.

A kérdőívben az adatközlők rádió hallgatásának nyelvére is rákérdeztem. Ez alapján a megkérdezettek szórakoztató műsort egyaránt hallgatnak magyarul, ukránul és oroszul is. Híreket, híradót viszont a többség ukránul hallgat, zenei műsort is 100-100%-ban hallgatnak ukrán és magyar nyelven is.

A nagyszőlősi lakosság az ún. gondolati, vagy belső nyelvhasználati színtereken mind az ukrán, mind a magyar nyelvet használja, ahogy az 5. ábrán

is megfigyelhető. Némi eltérést csak a káromkodás mutat, de csupán azért, mert 41 adatközlő saját bevallása szerint nem szokott káromkodni.

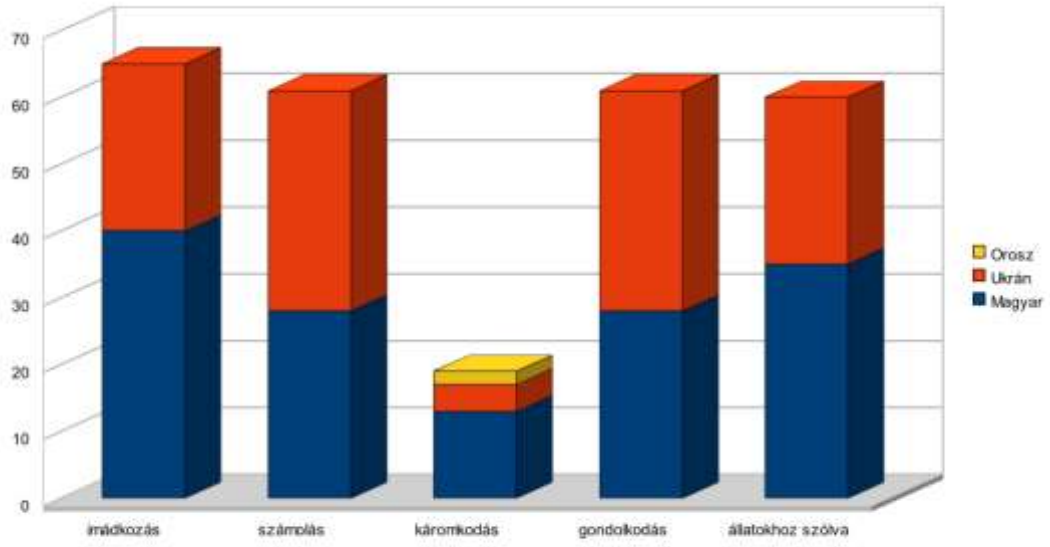

7. ábra. A nagyszőlősi lakosok nyelvhasználata gondolati szférában (N=60)

Az adatközlők meglátása szerint Nagyszőlősön csak nehezen lehet boldogulni, ha csak a magyarul beszélnek, viszont a válaszadók 100%-a szerint az ukrán nyelv használatával könnyen lehet érvényesülni. Ugyanezt az eredményt láthatjuk azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a városházán, a postán és az orvosi rendelőben melyik nyelv használatával tudnak boldogulni. Mindössze csak 4 válaszadó jelölte be a magyar, illetve 56 adatközlő az ukrán nyelvet. Tehát a válaszokból kiderül, hogy az ukrán nyelv dominánsabb a magyarral és az oroszzal szemben. Ez az arány megegyezik mind szóban, mind írásban.

A következő nyelvhasználati színtér a közéleti. „Az egyházi nyelvhasználatnak meghatározó szerepe van a kisebbségek életében" [18, 155 o.]. A megkérdezettek közül 35-en magyarul és 40-en ukránul olvasnak Bibliát, vallási tárgyú irodalmat. A templomban 36 adatközlő a magyar nyelvet használja, 12 az ukránt, 12 válaszadó pedig saját bevallása szerint nem jár templomba.

A nagyszőlősi lakosok többsége az ukrán nyelvet használja, ha bankba, postára, kórházba, rendőrségre, útlevélosztályra megy. Mindössze két adatközlő a III. korcsoportból válaszolta azt, hogy a kórházban a magyar nyelvet használná.

Az adatközlők közül 35-en csak ukránul tennének ki hirdetést Nagyszőlősön, 25-en pedig magyarul és ukránul is.

3. 3. 3. Nyelvhasználat és identitástudat

"Gereben Ferenc az identitástudat következő definícióját tálja elénk: „A nemzeti identitás én-rendszerünknek az az összetevője, amely a nemzeti-etnikai csoporthoz való tartozás tudatából és élményéből származik — ennek minden értékelő és érzelmi mozzanatával, valamint viselkedési diszpozíciójával egyetemben". Gereben később azt is hozzáteszi mely fő elemekből épül fel a magyar identitástudat: „a szellemi kultúra értékeiből, az emóciókból és a vállalás etikai tartásából" [29, 10 o.].

A kérdőívemben ezen irányból is próbáltam választ kapni a nagyszőlősi lakosok identitástudatáról, ahol az adatközlőknek a nyelvek szeretetéről, szépségéről kellett véleményt nyilvánítani, illetve ötfokú skálán (5- nagyon erősen kötődöm hozzá, 1-B egyáltalán nem kötődöm hozzá) kellett értékeim a Magyarországhoz, Ukrajnához, volt Szovjetunióhoz, Kárpátaljához és saját szülőfalujukhoz való érzelmi kötődésűket.

Arra a kérdésre, hogy „Szeret Ön magyarul/ oroszul/ ukránul beszélni?" 60 adatközlőből 57 vallotta azt, hogy szeret magyar nyelven beszélni és csupán három nem szeret. Orosz nyelven 30 szeret, illetve 30 nem szeret beszélni, és ukrán nyelven pedig 50 megkérdezett szeret és 10 megkérdezett nem szeret beszélni.

Ha megfigyeljük a válaszokat korcsoportokra lebontva (7. táblázat), megállapíthatjuk, hogy a második korcsoport képviselői inkább orosz nyelven szeretnek beszélni, míg az első korcsoport inkább ukrán nyelven. Az eredmények ismételten a nyelvismeret fokára világítanak rá, a II.

korcsoport képviselői szívesebben beszélnek oroszul, mert azt magasabb szinten ismerik és tudják használni; az I. korcsoportnál ugyanez a helyzet áll fenn, csak épp az ukrán nyelvvel.

Szeret-e beszélni a következő nyelveken?	**magyarul**			**összesen**	**oroszul**			**összesen**	**ukránul**			**összesen**
	I.	**II.**	**III.**		**I.**	**II.**	**III.**		**I.**	**II.**	**III.**	
Igen	20	19	18	**57**	4	18	8	**30**	20	12	18	40
Nem	-	1	2	**3**	16	2	12	**30**	-	8	2	10

7. **táblázat**. A nyelvek preferálása a nagyszőlősiek véleménye szerint

A következő nyelvi identitást vizsgáló kérdésnél az adatközlőknek ötfokú skálán (ahol 5 volt a legnagyobb érték) kellett értékelniük a felsorolt nyelvek szépségét. Az eredmények hasonlóságot mutatnak mindhárom vizsgált korcsoportnál: a magyar nyelv 4,98-as átlagértéket, míg az ukrán nyelv csupán 3,03 átlagértékét kapott. Az orosz nyelv a megkérdezettek szerint 4,07-as átlagértéket ért el. Ebből láthatjuk, hogy bár többen mind az ukrán, mind a magyar nyelvet anyanyelvüknek tekintik, mégis a válaszadók többsége a magyar nyelvet szebbnek tartja, mint az ukrán vagy az orosz nyelvet.

A nyelv szépségét egy másik szemszögből is megközelítettük, mégpedig abból, hogy: „Hol beszélnek a legszebben magyarul?". A 60 adatközlő közül 50 Kárpátalját jelölte meg, míg 5 megkérdezett Budapestet, 4 Magyarország vidéki városait és 1 adatközlő Erdélyt. A válaszok jól szemléltetik a nagyszőlősiek erős identitástudatát, csupán Budapestet és Magyarország vidéki városait tartják egyes megkérdezettek magyarul szebben beszélő helynek, és nem pedig a többi kisebbségi régiót.

Az érzelmi kötődést vizsgáló kérdésnél a válaszadóknak egy ötfokú skálán (5 - nagyon erősen kötődöm, 1 - egyáltalán nem kötődöm) kellett értékelni a saját városához, Kárpátaljához, Ukrajnához, a volt Szovjetunióhoz és Magyarországhoz való kötődésüket.

A volt Szovjetunióhoz csupán öt megkérdezett kötődik nagyon (5), három eléggé (4), kettő közepesen (3), hat nem nagyon (2) és hat megkérdezett pedig egyáltalán nem kötődik. Tehát volt Szovjetunió mindössze 2,77-os átlagértéket kapott az érzelmi kötődés terén.

Ukrajnához való kötődés 3,05-os átlagértéke elég alacsony, ahhoz képest, hogy ez az az ország, melyhez jelenleg politikailag tartozunk és mindennapi életterünk színhelye. A lakosság ily kismértékű érzelmi kötődése Ukrajnához főként azzal magyarázható, hogy az ukrán állam 1990-ben vált ki a volt Szovjetunió kötelékéből és mint fiatal állam, jelentős gazdasági gondokkal küzd. Valamint Ukrajna kisebbségi és oktatásügyi törvényei és az állam viszonyulása kisebbségi állampolgáraihoz még inkább ezt mozdítják elő [18, 138 o.]. Az idézett szöveg óta 13 év telt el, de ezt a gondolatot még ma is helytállónak látom.

Érdekes módon Magyarországhoz mint anyaországhoz sem sokkal erősebb a lakosság érzelmi kötődése, mint Ukrajnához, ez mindössze 3,19-os átlagértéket jelent, ám ezt nem magyarázhatjuk a nemzeti identitás gyengülésével. Csernicskó István úgy véli, hogy mindez természetes következménye a kárpátaljai magyarság történelmének. „Az országok iránti lojalitás kialakulását és megszilárdulását akadályozták a nemcsak történelmi távlatokban gyakori határmódosítások" [18, 136 o.]. Valamint ez a közepes érzelmi kötődés annak is köszönhető, hogy az anyaországbeli magyarok sok esetben éppoly lekezelően és visszautasítóan viszonyulnak a kárpátaljai magyar kisebbség tagjaihoz, mint azon ország lakói, amelynek állampolgárai vagyunk. Ez a viszony legnyilvánvalóbban a 2004. december 5-i népszavazás alkalmával került kifejezésre, amely máig mély nyomot hagyott a határon túli magyar kisebbségekben, nagy valószínűséggel ezek az érzelmek tükröződnek a Magyarországhoz kapcsolódó alacsony átlagértékben. És ezen a mutatón nem változtat az a tény sem, hogy Magyarország vezetői megszavazták a külhoni magyarok számára a kettős állampolgárságot.

Kárpátalja Ukrajnánál és Magyarországnál is nagyobb átlagértéket (4,5) ért el, ami azt bizonyítja, hogy — ugyanúgy, ahogy az egész kárpátaljai lakosság — a nagyszőlősiek is erős ún. „Kárpátalja-identitástudattal" rendelkeznek.

A saját városhoz való kötődés még magasabb átlagértéket (4,6) ért el, mint a Kárpátalja. A különböző korosztályok válaszai nem mutattak nagy arányú eltéréseket

KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA

Diplomamunkámban a kutatásom két részre osztottam fel. Célként a magyar és az ukrán nyelv használatának, a köztereken való megjelenésének megfigyelésétését, bemutatását tűztem ki.

Kutatásom során megfigyeltem, hogy Nagyszőlős helységnévtáblája és minden utcanévtábla olvasható ukrán és magyar nyelven is. Külön elemeztem az ukrán / orosz, a magyar és a semleges vonatkozású utcanévtáblákat is. Elemeztem az állami intézmények és hivatalok névtábláit, ahol csak az esetek 10%-ban találtam kétnyelvű névtáblát. Ez igen alacsony arány. A város utcáit járva megfigyeltem a hirdetőtáblákat is. Itt is az esetek túlnyomó részében csak ukrán nyelven olvashatjuk a feliratokat. S ha magyarul megis található a szöveg, általában hibásan.

Nagyszőlős közigazgatási területén 154 utca található. Az utcaneveket elemeztem és három csoportra bontottam. Az első csoportba az ukrán/orosz vonatkozású utcaneveket gyűjtöttem össze, a másodikba a semleges vonatkozásúakat, a harmadikba pedig a magyar vonatkozásúakat. A 2010-ben gyűjtött eredmények alapján az ukrán vonatkozású utcanevek vannak többségben (78), a második helyen a semleges vonatkozásúak szerepelnek, ezekből 65 található. Lényegesen kevesebb a magyar vonatkozású utcanévtábla. Ebből mindösszesen 10 van. Egy utcanévtáblát találtam, amit egyik kategóriába sem tudtam besorolni, a Leissmann utcát. Ez zsidó vonatkozású. 2016. február 18-án a város polgármestere által elfogadott határozat alapján 15 utca nevét változtatták meg. A 15 „átkeresztelt” utcanév az ukrán/orosz vonatkozású részből lett átnevezve. A 2018-ban gyűjtött adatokat összehasonlítván a 2010-ben gyűjtött adatokkal, láthatjuk, hogy a 15 utcából 12 semleges vonatkozású nevet kapott, 3 pedig ismételten ukrán vonatkozásút.

Kutatásom során az is érdekelt, hogy az állami intézmények, hivatalok névtáblái milyen nyelven olvashatók. Értékelvén az eredményeket arra a következtetésre jutottam, hogy csak a járási és a városi tanács névtáblája van

feltűntetve kétnyelven, a többi hivatal nagy részben csak ukrán nyelven helyezte ki névtábláját.

A járási poliklinikára ellátogatván, meggyőződtem arról, hogy a szakrendelések névtábláin a feliratok szerepelnek magyar nyelven is, de az esetek nagy részében hibásan.

Nagyszőlősön kétnyelvű hetilap működik, a Nagyszőlős-vidéki Hírek járási lap, mely az információkat mind ukránul, mind magyarul is közli.
Kutatásom során megkérdeztem 30 embert arról, hogy ha hirdetést tenne ki Nagyszőlősön, azt milyen nyelven tenné? A válaszadók 100%-a ukránul hirdetne Nagyszőlősön.

A továbbiakban megvizsgáltam 100 hirdetőtáblát is, melyből mindössze 12-n szerepelt magyar nyelvű kiírás is, valamint 25 közülük orosz nyelven volt kihelyezve.

Nagyszőlősön csak azon emléktáblák és szobrok rendelkeznek magyar nyelvű felirattal, melyek szereplői magyar származással rendelkeznek.

Megfigyeltem azt is, hogy milyen nyelven tesz ki hirdetéseket a lakosság. Legyen szó bármiről, akár ház eladásáról, akár egyéb termékről az esetek 98%-ban csak ukrán nyelven írnak. Az egyik érdekes példát ezen a képen láthatjuk.
Kutatásom további részében kérdőíves mintavétel segítségével elemeztem a nyelvhasználati szokásokat Nagyszőlősön. 60 különböző korosztályú, nemű, végzettségű embert kérdeztem meg. Életkoruk alapján három csoportot határoztam meg: 18 és 35 év közötti, a 30-55 év közötti, illetve az idős 55 év fölötti korosztályt. Valamennyi korcsoporthoz 20-20 adatközlőt választottam, akiket nemek szerint szintén arányosan (10 férfi, 10 nő) osztottam további csoportokra.

Arra a kérdésre, hogy tanult-e az iskolában ukrán nyelvet, a válaszadók 100%-a igennel válaszolt. Ami az orosz nyelvet illeti, a 60 adatközlő közül 35-en tanultak oroszt az iskolában. A fiatalabb generáció már csak ukrán nyelvet tanult az iskolában.

45 adatközlő anyanyelvi szinten, 15 nagyon jól beszéli a magyar nyelvet. Anyanyelvi szinten 40 válaszadó beszél ukránul, illetve 20 megkérdezett beszél nagyon jól ezen a nyelven. Orosz nyelven 13-an beszélnek nagyon jól, jól 27-en, 20 adatközlő nem nagyon jól beszél oroszul. Mint láthatjuk, több adatközlő is anyanyelvi szinten beszéli a magyar (45 személy), mind az ukrán (40 személy) nyelvet.

A család és a közvetlen környezet a nyelvhasználat fontos színtere, hiszen az egyén érzelmileg ehhez a közeghez kötődik a legszorosabban, illetve ebben a közegben érik már gyermekkorától kezdve az első nyelvi és szociológiai hatások.

Az adatközlők válaszai alapján megállapíthatjuk, hogy a nagyszőlősi lakosok a családi kommunikációban mindkét nyelvet használják. Barátokkal való érintkezésben is megoszlik az arány a magyar és az ukrán nyelv között.

A szóbeli nyelvismeret mellett fontos az írásbeli nyelvismeret, vagyis tud-e az adatközlő írni-olvasni az adott nyelveken. Magyar nyelven 45 válaszadó ír és olvas és 15 adatközlő jelölte meg azt, hogy csak olvas. Míg orosz nyelven csupán 30 válaszadó ír és olvas, addig az ukrán nyelvnél ez a szám 60. Orosz nyelven 30 adatközlő csak olvas. Itt láthatjuk azt, hogy az ukrán nyelvet minden válaszadó ismeri, hiszen ír és olvas rajta. A magyar nyelv ismerete is magas, magasabb, mint az oroszé.

Magánlevél írására egyforma arányban használják a megkérdezettek mind a magyar, mind az ukrán nyelvet. Folyóiratot döntő többségben ukránul olvasnak. A megkérdezettek 100%-a néz magyar nyelvű adásokat a tv-ben. A kérdőívben az adatközlők rádió hallgatásának nyelvére is rákérdeztem. Ez alapján a megkérdezettek szórakoztató műsort egyaránt hallgatnak magyarul, ukránul és oroszul is. A nagyszőlősi lakosság az úgy nevezett. gondolati, vagy belső nyelvhasználati színtereken mind az ukrán, mind a magyar nyelvet használja,

Némi eltérést csak a káromkodás mutat, de csupán azért, mert 41 adatközlő saját bevallása szerint nem szokott káromkodni.

Az adatközlők meglátása szerint Nagyszőlősön csak nehezen lehet boldogulni, ha csak a magyarul beszélnek, viszont a válaszadók 100%-a szerint az ukrán nyelv használatával könnyen lehet érvényesülni. Ugyanezt az eredményt láthatjuk azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a városházán, a postán és az orvosi rendelőben melyik nyelv használatával tudnak boldogulni. Mindössze csak 4 válaszadó jelölte be a magyar, illetve 56 adatközlő az ukrán nyelvet. Tehát a válaszokból kiderül, hogy az ukrán nyelv dominánsabb a magyarral és az orosszal szemben. Ez az arány megegyezik mind szóbeli, mind írásbeli kommunikációnál.

A megkérdezettek közül 35-en magyarul és 40-en ukránul olvasnak Bibliát, vallási tárgyú irodalmat. A templomban 36 adatközlő a magyar nyelvet használja, 12 az ukránt, 12 válaszadó pedig saját bevallása szerint nem jár templomba.

A nagyszőlősi lakosok többsége az ukrán nyelvet használja, ha bankba, postára, kórházba, rendőrségre, útlevélosztályra megy.

Arra a kérdésre, hogy „Szeret Ön magyarul/ oroszul/ ukránul beszélni 60 adatközlőből 57 vallotta azt, hogy szeret magyar nyelven beszélni és csupán három nem szeret. Orosz nyelven 30 szeret, illetve 30 nem szeret beszélni, és ukrán nyelven pedig 50 megkérdezett szeret és 10 megkérdezett nem szeret beszélni.

Végül összefoglalásként szeretném elmondani, hogy az adatok feldolgozása után kiderült, hogy a lakosok körében az ukrán nyelv dominál túlnyomórészt majdnem minden területen. A magyar nyelvet jól beszélők aránya az ukrán anyanyelvűek körében is igen magas, és előszeretettel használják a különböző nyelvi (közéleti, magán) színtereken is. Hivatalos helyen viszont a túlnyomó többség az ukrán nyelvet használja.

FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE

1. Balogh Lajos. Néhány megjegyzés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról// Magyar Nyelv LXXXIX, 1993 – 225–229.
2. Bárczi Géza. A magyar nyelv életrajza. – Budapest: Gondolat, 1963.
3. Bárdi Nándor – Feddinec Csilla – Szarka László szerk. Kisebbségi magyar közösségek a 20. században. – Budapest : Gondolat Kiadó-MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008.
4. Barth, F. (ed.). Ethnic Groups and Boundaries. – London: George Allén & Unwin, 1969.
5. Bartha Csilla. Egy amerikai magyar közösség nyelvhasználatának szociolingvisztikai megközelítései. Kandidátusi értekezés. – Budapest, kézirat, 1993.
6. Bartha Csilla. Mindég csak magyarul beszélünk ALL THE TIME - Magyarnak lenni túl a Kecegárdán. – Magyar Nyelvőr 5., 1993 – 491–495.
7. Bartha Csilla. A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek. – Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999.
8. Bartha Csilla. A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei és az oktatás. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 2003.
9. Beregszászi Anikó. Kárpátaljai szavak a Magyar Értelmező Kéziszótárban? –Pánsíp V2. 1997– 24-27 o..
10. Beregszászi Anikó - Csernicskó István. Az anyanyelvet nem megőrizni, hanem használni kell! A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája és a kárpátaljai magyarság. In: Beregszászi Anikó és Csernicskó István:.. .itt mennyit ér a szó? írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról. – Ungvár: PoliPrint, 2004b – 24–34.
11. Beregszászi Anikó. „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható / láthatatlan anyanyelv. In: Beregszász Anikó és Papp Richárd szerk. Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok. – Budapest-Beregszász. MTA Kissebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2005.

12. Bindorferr Györgyi. Kettős identitás. – Budapest: MTA Kissebbségkutató Intézet, 2001.
13. Bloomfield, L. Language. – London: Allén and Unwin, 1933.
14. Borbély Anna. Nyelvcsere. Szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében. – Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete Élőnyelvi Osztálya, 2001.
15. Botlik József, Dupka György. Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. – Ungvár-Budapest: Intermix kiadó, 1993.
16. Csepeli Gy. Nemzet által homályosan. – Budapest: Századvég, 1992 – 21–30.
17. Csernyicskó István. A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945–1993). In. Kassai Ilona szerk.. Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. – Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete, 1995.
18. Csernyicskó István. A magyar nyelv Ukrajnában. – Budapest: Orisis Kiadó, 1998.
19. Csernyicskó István. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. – Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, 2003.
20. Csernyicskó István-Göncz Lajos. Tannyelvválasztás a kisebbségi régiókban. Útmutató kárpátaljai magyar szülőknem és pedagógusoknak. – Budapest: Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatala, 2009.
21. Csernyicskó István. Megtart a szó. – Budapest -Beregszász: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki bizottság, 2010.
22. Csernyicskó István. Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867-2010). – Budapest: Gondolat, 2013.
23. Crystal, Dávid 2003. A nyelv enciklopédiája. – Budapest: Osiris Kiadó, 1998.
24. Diebold, R. 1961. Incipient bilingualism. – In: Language 37, 1961 – 97–112
25. Fishamn, J.A. Az etnicitás és a nyelvi tudatosság változatai. In. Pap M. – Szépe Gy. szerk.. Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások. – Budapest: Gondolat, 1975.

26. Fishman, Joshua A. The Relationship between Micro-and Macro-Sociolinguistics in the Study of Who Speaks What Language to Whom and When. In: Pride, J.B. – Holmes, Janet szerk., 1972 – 15–32.
27. Fodó Sándor. Szláv jövevényszavak a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. Magyar Nyelvjárások XIX., 1973 – 41–52.
28. Garami Zs.–Szántó J. Magyarországi szlovákok. – Budapest :TÓRKI, 1991.
29. Gereben Ferenc. Az erdélyi magyarok identitástudata egy tudásszociológiai felmérés tanulságaiból. – Magyar Szemle. № 10, 1999b.
30. Göncz Lajos. A kétnyelvűség pszichológiája. A magyar-szerbhorvát kétnyelvűség lélektani vizsgálata. – Újvidék : Forum Könyvkiadó, 1985.
31. Göncz Lajos. A tannyelv hatása a tanulók személyiségfejlődésére többnyelvű környezetben. In. Kassai Ilona szerk. Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. – Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet, 1995.
32. Göncz Lajos. A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban). – Budapest: Osiris-MTA Kisebbségkutató Műhely, 1999.
33. Göncz Lajos. A vajdasági magyarság kétnyelvűsége. –Szabadka: Magyarságkutató Tudományos Társaság-MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2004.
34. Grosjean Francois. Life with two languages. An introduction to Bilingualism. Cambridge: Harvard University Press, 1982.
35. Grosjean, Francois. Transfer and language mode. Bilingualism Language and Cognition, 1 (3),1998 –175–176.
36. Győri - Nagy Sándor és Kelemen Janka. Kétnyelvűség a Kárpát - medencében I. – Budapest: FÜTI Nyomda, 1991.
37. Hoffmann, Charlotte. An Introduction to Bilingualism. – London and New York : Longman, 1991.
38. Hoóz–Kepecs–Klinger. A Baranya megyében élők nemzetiségek demográfiai helyzete 1980-ban. –Budapest, 1985.
39. Horowitz, D.L. Ethnic Identity. In. N.Glazer-D.P.Moynihan (eds.). Ethnicity. Theoiy and Experience. – Cambridge: Harvard University Press, 1975.

40. Juhász József – Szőke István –O. Nagy Gábor –Kovalovszky Miklós szerk. Magyar Értelmező Kéziszótár I–H. –Budapest: Akadémiai Kiadó, (8. változatlan kiadás), 1989.
41. Karmacsi Zoltán. Kétnyelvűség és nyelvelsajátítás. – Ungvár: PoliPrint, 2007.
42. Karmacsi Zoltán. Település és utcanevek Kárpátalja magyarlakta településein. In: Beregszászi Anikó és Híres – László Kornélia szerk. Meszelt falakon túl. Születésnapi köszöntőkötet Kótyuk István tiszteletére. –Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Magyar Tanszéki Csoport, Hodinka Antal Intézet, 2014a.
43. Karmacsi Zoltán. Vizuális kétnyelvűség az új törvény adta lehetőségek. In: Bárány Erzsébet és Csernyicskó István szerk. Az ukrán-magyar kapcsolatok múltja és jelene. Nemzetközi tudományos konferencia előadásai. V. – Ungvár: Pagyak Kiadó, 2014b.
44. Kis Jenő. Túl a nemzetállamon. In. Beszélő, 1996 – 3,28–38. és 4,24–35. o.
45. Kiss Jenő. Társadalom és nyelvhasználat. – Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995.
46. Kiss Jenő szerk. Magyar dialektológia. – Budapest: Osiris, 2001.
47. Kontra Miklós. A nyelvek közötti kölcsönzés néhány kérdéséről, különös tekintettel „elangolosodó" orvosi nyelvünkre. NytudÉrt. 109. sz. –Budapest: Akadémiai Kiadó, 1981.
48. Kontra Miklós. Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézete, 1990.
49. Kontra Miklós. A határon túli magyar nyelvváltozatok. In. Keifer Ferenc szerk.. A magyar nyelv kézikönyve. –Budapest: Akadémiai Kiadó, 2003.
50. Kótyuk István (Ковтюк, С.И.). Украиннзмьі в венгерськом говоре низовя реки Уж Закарпатской области Украинской ССР. Kandidátusi értekezés. – Uzsgorod: Uzsgorodi Állami Egyetem, 1973.
51. Laihonen, Petteri. Nyelvi tájkép egy csallóközi és mátyusföldi faluban. – Fórum Társadalomtudományi Szemle. 14 /3 , 2012.

52. Laihonen, Petteri. Csíkszentdomokosi nyelvi tájkép. – Székelyföld. 17 /7, 2013.
53. Lanstyák István. Töpmgések a szlovákiai magyarok kétnyelvűségéről. In. Győri- Nagy Sándor-Kelemen Janka szerk. Kétnyelvűség a Kárpátmedencében – Budapest: I. Széchenyi Társaság-Pszicholingva Nyelviskola, 1991.
54. Lanstyák István. A szlovákiai magyar nyelvváltozatok nyelvkörnyezettani és kontaktusnyelvészeti kérdései. Kandidátusi értekezés. – Pozsony: kézirat, 1993.
55. Lanstyák István. A magyar nyelv szlovákiai változatainak jellemzői. In. Lanstyák István-Szabómihály Gizella. Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok. –Pozsony: Kalligram Kiadó,2002.
56. Lanstyák István (2006.) A kölcsönszavak rendszerezéséről. In Nyelvből nyelvbe. –Pozsony: Kalligram, 2006 – 15–56.
57. Lanstyák István. A magyar nyelv szlovákiai változatainak sajátosságai. Dunaszerdahely: Lilium Aurum, 1998.
58. Lanstyák István-Szabómihály Gizella. Contact varieties of Hungárián in Slovakia. a contribution to their description. International Journal of the Sociology of Language 120., 1996 –111–130.
59. Lizanec, Petro. Magyar-ukrán nyelvi kapcsolatok (A kárpátontúli ukrán nyelvjárások anyagai alapján). – Uzshorod: Uzshorodi Állami Egyetem, 1970.
60. Mackey, William (1987). Bilingualism and Multilingualism. In: Ammon, U. - Dittmar, N. - K. J. Mattheier eds., Sociolinguistics. An International Hanbook of the Science of Language and Society. – Berlin: Walter de Gruyter, 1987 –1: 699–713.
61. Márku Anita. Érvényes történetek. Nyelvválasztési és kódváltási stratégiák a kárpátaljai magyar fiatalok körében. – Ungvár: PoliPrint Kft, 2008.
62. Molnár Anita. Tannyelv és nemzeti identitás kapcsolata egy 2006-os felmérés tükrében. In. Karmacsi Zoltán-Márku Anita szerk.. Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században. – Ungvár: PoliPrint, 2009.
63. Molnár József - Molnár D. István. Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálás és népmozgalmi adatok tükrében. – Beregszász, 2005.

64. Navracsics Judit. A kétnyelvű gyermek. – Budapest: Corvina, 1999.
65. Navracsis Judit. A kétnyelvű gyermek. – Budapest: Corvina, 2000.
66. Orosz Ildikó. Non scholae, sed vitae...A kárpátaljai magyar anyanyelvű oktatás helyzete 1944 után. In. Extra Hungáriám. A Hatodik Síp antológiája. Hatodik Síp, – Budapest- Ungvár, 1992 – 52–63.
67. Péntek János . Nyelv és identitás a Kárpát-medencében. Hitel, 2007 – 91–98.
68. Péntek János – Benő Attila. Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, – Kolozsvár, 2003.
69. Poplack, Shana – Sankoff, Dávid. Borrowing. the synchrony of integration. In. Linguistics, 1984 – 22.99–135.
70. Poplack, Shana. Contrasting patterns of code-switching in two commmunities. Monica Heller (ed.). Code-switching. Anthropological and Sociolinguistic Perspectives.– Berlin: Mouton de Gruyter, 1988 – 215 –244.
71. Rot Sándor. Magyar - ukrán és ukrán - magyar kétnyelvűség Kárpát-Ukrajnában. Magyar Nyelvőr, 1967 – 185–191
72. Rot Sándor. A magyar nyelv fejlődése. A magyar-keleti szlávnyelvi kapcsolatok. – Kijev-Uzsgorod: Ragyanszka Skola, 1968.
73. Romaine Suzanne. Bilingualism. – Oxford: Basil Blackwell, 1989.
74. Sándor Klára – Langman, Juliet–Pléh Csaba. Egy magyarországi „ügynökvizsgálat" tanulságai. Valóság 988, 1998 – 29–40.
75. Sándor Klára. Az élőnyelvi vizsgálatok és az iskola, a kisebbségi kétnyelvűség, in. Sándor Klára (szerk.). Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. – Szeged: JGYF Kiadó, 2001 – 83–110.
76. Scotton, Carol Myers- Ury, William. Bilingual Strategies. the social functions of code-switching. In. International Journal of the Sociology of Language. 13., 1977 – 5–20.
77. Skutnabb-Kangas, Tove. Nyelv, oktatás és a kisebbségek. – Budapest: Teleki László Alapítvány, 1997.

78. Svejcer, Alexandr D. A szociolingvisztika néhány időszerű kérdése. In. Papp Mária- Szépe György szerk. Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások. – Budapest: Gondolat, 1975.
79. Szabó M. A magyar nemzettudat problémái a huszadik század második felében. Medvetánc. 1984-85 – 45–74.
80. Szoták Szilvia. Nyelvi tájkép az Őrvidéken. In: Fedinec Csilla, Illyés Zoltán, Simon Attila, és Vizi Balázs szerk: A középeurópaiság dícsérete és kritikája. – Budapest: Kalligram kiadó, 2013.
81. Tóth Enikő. A magyar nyelv használatára vonatkozó jogok elméletben és gyakorlatban (négy kárpátaljai település: Halábor. Badaló, Tiszacsoma és Mezőgecse példája alapján). Diplomamunka. – Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszék (Magyar szakcsoport), 2014.
82. Trugill Péter. Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába. Szeged: JGYFT Kiadó, 1997.
83. Trugill, Peter. Introducing Language and society. –London: Penguin English, 1992.
84. Wardhaugh, Roland . Szociolingvisztika. –Budapest: Osiris Kiadó, 2005.
85. http://www.enc.hu/lenciklopedia/fogalmi/pszichkog/ketnyelvuseg.htm
86. http://hu.wikipedia.org/wiki/Kárpátalia
87. http://karpatinfo.net/telepules/nagyszolos-vinogragyiv

РЕЗЮМЕ

В даній дипломній роботі я поділила своє дослідження на дві частини. Її метою було вивчити і показати використання угорської та української мов для написання різних позначень, що використовуються в місцях спільного
користування.

В процесі свого дослідження я звернула увагу на те, що у Виноградові написи на таблиці з назвою міста і на всіх табличках з назвою вулиць виконані українською та угорською мовами. Окремо проаналізувала українсько/російське, угорське та нейтральне походження назв вулиць. Аналізувала таблиці з назвами державних органів і закладів, де тільки в 10% знайшла написи двома мовами. Це дійсно низький показник. Під час огляду вулиць також звертала увагу на вивіски з оголошеннями. І тут переважна більшість написів були виконані тільки українською мовою. А якщо й були написи угорською мовою, то майже завжди з помилками.

Під час дослідження також представляло інтерес, якою мовою можна прочитати написи на вивісках з назвою державних органів і закладів. При оцінюванні отриманих результатів дійшла висновку, що двома мовами виконані написи тільки на вивісках міської та районної ради, більшість інших закладів для свого позначення використали тільки українську мову. Під час відвідання районної поліклініки переконалася в тому, що вивіски з спеціальностями написані також угорською мовою, але в більшості своїй містять помилки.

У Виноградові виходить в друк двомовний тижневик, районна газета «Новини Виноградівщини», де інформація подається як українською, так і угорською мовами.

При проведенні дослідження я розпитала 30 людей про те, яку мову вони використовували б при розміщенні оголошення у Виноградові. 100% опитуваних відповіли, що використали би українську мову.

В подальшому також дослідила 100 вивісок з оголошеннями, з котрих 12 написані угорською мовою теж. 25 вивісок були розміщені російською мовою.

Після опрацювання матеріалів опитувального дослідження дійшла до висновку, що серед жителів українська мова займає домінуюче положення майже в усіх сферах використання. Серед україномовних кількість тих, що також добре володіють угорською мовою, є досить високою, і вони із задоволенням використовують її на різних мовних (суспільному, приватному) рівнях. При цьому в офіційних місцях переважна більшість використовує українську мову.

REZUME

I devided into 2 parts my thesis. I set the using of Hungarian and Ukrainian language, the observance of appearance of public spaces of these languages, as a goal.

During my research, I observed that the place signs and all street signs can also be read in Ukraine and Hungarian languages. I have separately analyzed the Ukranian / Russain, Hungarian and neutral street signs. I have analyzed the name plates of the state institutions and offices, where I have found only bilingual plagues in 10% of the cases. This is a very low rate. Walking the streets of the city I observed the billboards too. In most cases we can only read the subtitles Ukrainian there. And if there is still text in Hungarian, it is usually incorrect.

During my research I was interested in the language of the nameplates of state institutions and offices. Evaulating the results, I came to the conclussion that only the nameplate of the town and town council is displayed in 2 languages, the other offices have mostly given their nameplate in Ukranian only.

During my visiting to the polyclinic, I was convinced that the titles on the nameplates of the specialist clinics are also in Hungarian, but in most cases incorrectly.

There is a bilingual weekly newspaper in Nagyszőlős, the Nagyszőlős rural news, which provides information both in Ukranian and Hungarian too.

During my research, I asked so people that if they submitted an ad in Nagyszőlős, what language would they do? 100% of the respondents would be submitted in Ukranien in in Nagyszőlős.

I also examined 100 newsboards, out of wich 12 were in Hungarian and 25 were in Russian.

As a summary of my quastionnaire, after the processing of the data, it became arrarent that the majority of Ukranians dominate the population in nearly every area.

The proportion of speakers who speak Hungarian is very high among the Ukranian speakers and is also used in different language(public and private) spaces. In public places, however, the overwhelming majority

MELLÉKLET

NYELVHASZNÁLATI KÉRDŐÍV

A kitöltés ideje: 2018. 08. 10.

3. Születési éve: 1981

4. Neme: férfi nő

5. Foglalkozása: MAGÁNVÁLLALKOZÓ

6. Végzettsége:
a) általános iskola
b) középiskola, líceum, gimnázium
c) szakközépiskola, technikum
d) főiskola, egyetem

7. Vallása:
a) református
b) római katolikus
c) görög katolikus
d) ortodox (pravoszláv)
e) egyéb: _____

8. Milyen nemzetiségűnek tartja magát:
a) magyar
b) ukrán
c) orosz
d) egyéb: _____

9. Anyanyelve:
a) magyar
b) ukrán
c) orosz
d) egyéb: _____

10. Családi állapota:
a) nős/férjezett
b) nőtlen, hajadon
c) nős/férjezetett külön élő
d) elvált
e) özvegy

11. Van gyermeke?
van nincs

Hány és milyen nemű(ek)? 2

12. Tanult-e az iskolában: ukrán nyelvet: igen nem
orosz nyelvet: igen nem

13. Milyen szinten beszéli Ön a következő nyelveket? *(A megfelelő rubrikákba tegyen X-et!)*

	magyar	ukrán	orosz
anyanyelvi szinten	X	X	
nagyon jól			
jól			X
nem nagyon jól			
alig néhány szót			
nem beszélek, csak értek			
sehogy			

14. Melyik nyelvet használja gyakrabban?

a) magyar nyelvet
(b) ukrán nyelvet
c) közel egyforma gyakorisággal használom a két nyelvet

15. Általában milyen nyelven vagy nyelveken szokott Ön beszélni az alábbi táblázatban feltüntetett személyekkel? *(A megfelelő rubrikákba tegyen egy X-et! Egy sorba több X-et is tehet, ha szükséges. Pl.: ha szüleivel magyarul és ukránul is szokott beszélni, akkor tegyen két X-et a „ Szüleivel" sorba.)*

	magyarul	ukránul	oroszul
szüleivel	X	X	
nagyszüleivel	X		
házastársával		X	
barátaival	X	X	
gyermekével	X	X	
szomszédaival	X	X	
kollégáival/tanáraival	X	X	

16. Tud-e írni-olvasni az alábbi nyelveken?

	Írok és olvasok	Csak olvasok	Nem írok, nem olvasok
magyarul	X		
ukránul	X	X	
oroszul			

17. Rendszerint milyen nyelvet használ, amikor .....? *(Egy sorba több X-et is tehet, ha szükséges.)*

	magyarul	ukránul	oroszul
magánlevelet ír	X		
hivatalhoz címzett iratot fogalmaz		X	
ha feljegyez magának valamit	X	X	

23. Hogyan boldogul, ha Ön Nagyszőlősön csak ..... beszél?

	könnyen	lehetnek nehézségek	nehezen
magyarul		×	
ukránul	×		
oroszul		×	

24. Ha bemegy Nagyszőlősön egy hivatalba (pl. posta, városháza stb.), akkor melyik nyelven tudja ügyét intézni szóban, illetve írásban? *(A megfelelő rubrikába tegyen X-t!)*

	szóban			írásban		
	városháza	posta	orvosi rendelő	városháza	posta	orvosi rendelő
magyarul						
ukránul	×	×	✓	×	×	✓
oroszul						

25. Ön rendszerint milyen nyelvet használ saját településén? *(Egy sorba több X-et is tehet, ha szükséges.)*

	magyart	ukránt	oroszt	nincs tapasz-talatom
templomban	×			
boltban	×	✓		
vendéglőben, bárokban		✓		
kultúregyesületben		✓		
gyűlésen		✓		
orvosi rendelőben		✓		
a postán		×		
a sportban	×	✓		
szabadidejében	×	✓		
határátkelőn (ukrán oldal)		✓		
határátkelőn (magyar oldal)	×			
piacon	×	✓		
busz- vagy vasúti megálló jegypénztáránál		×		
idegen megszólításakor		×		

26. Ha bemegy Nagyszőlősön egy hivatalba (pl. bank, járási közigazgatási hivatal stb.), akkor melyik nyelven tudja ügyét intézni szóban, illetve írásban? *(A megfelelő rubrikába tegyen X-t!)*

	bank		posta		kórház		rendőrség		útlevélosztály		egyéb hivatalok	
	szó	írás	szó	írás	szó	írás	szó	írás	szó	írás	szó	írás
magyarul												
ukránul	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	✓
oroszul												

27. Ha kérna egy hirdetményt Nagyszőlősön, azt milyen nyelven tenné? *(A megfelelő rubrikába tegyen X-t!)*

magyarul	
ukránul	×
oroszul	

4

18. Rendszerint milyen nyelven olvas .....? *(Egy sorba több X-et is tehet, ha szükséges.)*

	magyarul	ukránul	oroszul	sehogy
újságot, folyóiratot	X	X		
imádságos könyvet, Bibliát, vallásos iratokat	X			
verset, regényt, mesét	X	X		
egyéb nyomtatványt (hivatalos irat, elismervény, űrlap, használati utasítás	X	X		

19. Nézi-e, hallgatja-e a következő tévé-, illetve rádióadók műsorát? Ha igen, akkor karikázza be!

a) MTV 1
b) MTV 2
c) TV 2
d) RTL klub
e) DUNA TV
f) Orosz TV
g) Ukrán TV
h) Ungvári magyar TV
i) Ungvári ukrán TV
j) Kossuth Rádió
k) Petőfi Rádió
l) Class FM (Danubius Rádió)
m) Neo FM (Sláger Rádió)
n) Gala Rádió (ukrán)
o) Lux FM (ukrán)
p) Rádió 107 FM (ukrán)
r) Ungvári magyar rádió
s) Ungvári ukrán rádió
t) Egyéb rádió- és tévéállomások:

20. Milyen nyelven nézi az alábbi tévéműsorokat? *(Egy sorba több X-et is tehet, ha szükséges.)*

	magyarul	ukránul	oroszul	egyéb
filmeket	X	X		
dokumentumfilmet	X	X		
szórakoztató műsort	X	X		
sportközvetítést	X	X		
híreket, híradót	X	X		
időjárás-jelentést	X	X		

21. Milyen nyelven hallgatja az alábbi rádióműsorokat? *(Egy sorba több X-et is tehet, ha szükséges.)*

	magyarul	ukránul	oroszul	egyéb
szórakoztató műsort	X	X		
sportközvetítést	X	X		
híreket, híradót	X	X		
időjárás-jelentést	X	X		
zenei műsorokat	X	X		

22. Ön rendszerint milyen nyelvet használ .....?

	magyar	ukrán	orosz	semmilyet
imádkozás közben	X			
számolás közben	X	X		
káromkodás közben				X
gondolkodás közben	X			
állatokhoz szólva	X			

28. Értékelje 1-10-ig terjedő skálán (ahol 1 az egyáltalán nem lehet boldogulni, 10 nagyon könnyen lehet boldogulni érték), hogy véleménye szerint mennyire lehet boldogulni az alábbi nyelvekkel az alábbi településeken! *(A megfelelő értéket karikázza be!)*

	magyar	ukrán	orosz
Nagyszőlős	1 2 3 (4) 5 6 7 8 9 10	1 2 3 4 5 6 7 8 9 (10)	1 2 3 4 5 6 7 8 (9) 10
Nagszőlősi járás	1 2 3 4 5 (6) 7 8 9 10	1 2 3 4 5 6 7 8 9 (10)	1 2 3 4 5 6 7 8 (9) 10

29. Szeret-e Ön beszélni .....? Ha „nem", akkor miért nem? Indokolja meg!

magyarul Igen Nem

.....

.....

ukránul Igen Nem

.....

.....

oroszul Igen Nem

Könnyebb ukránul

beszélni

30. Mennyire tartja szépnek az alábbi nyelveket? Értékelje 1-10-ig terjedően, ahol 1 az egyáltalán nem szép, 10 nagyon szép. Válaszát indokolja meg!

magyar 1 2 3 4 5 6 7 8 9 (10)

.....

.....

ukrán 1 2 3 4 5 6 7 (8) 9 10

.....

.....

orosz 1 2 3 4 5 6 7 (8) 9 10

.....

.....

31. Ön szerint hol beszélnek a legszebben magyarul? *(A megfelelő választ karikázza be!)*

a) Budapesten
b) Magyarországon, de Budapest kivételével
(c) Kárpátalján
d) Erdélyben (Románia)
e) Felvidéken (Szlovákia)
f) Vajdaságban (Jugoszlávia)
g) Burgenlandban (Ausztria)
h) Muravidéken (Szlovénia)
i) Székelyföldön

32. Ön szerint Kárpátalja melyik településén/településein beszélnek a legszebben magyarul?

Nagymihályban

33. Értékelje e1-től 10-ig terjedő skálán (ahol 1 az egyáltalán nem, 10 nagyon kötődöm), hogy *mennyire kötődik az alábbi helyekhez!*

volt Szovjetunióhoz	1	2	3	4	(5)	6	7	8	9	10
Magyarországhoz	1	2	3	4	5	6	7	(8)	9	10
Ukrajnához	1	2	3	4	5	6	7	(8)	9	10
Kárpátaljához	1	2	3	4	5	6	7	8	9	(10)
saját településéhez	1	2	3	4	5	6	7	8	9	(10)
sehová sem	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

5

1. számú melléklet